

16+

Мін

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 11 (5321) 21 сакавіка 2025 г.

ISSN 0024-4686

Пляцоўка
для абмену
думкамі
стар. 4—5

Судакрананне
духоўнага
са знешнім
стар. 6

Феномен
адзення ва ўсіх
аспектах
стар. 12

Голас натхнення на кніжных старонках

Каліж Кастуся Дробава.

У межах XXXII Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу падвялі вынікі 64-га Нацыянальнага конкурсу «Мастацтва кнігі». Беларускія выдавецтвы зноў парадавалі чытачоў годнымі творами: ад пазнавальнай дзіцячай літаратуры да сур'эзных краязнаўчых работ, якія датычацца гісторыі нашай краіны, раскрываюць культурнае багацце беларусаў і робяць значны ўнёсак у агульную будучыню.

Кніга становіцца не толькі носьбітам ведаў і сховішчам гістарычнай памяці, але і прадметам мастацтва. Ілюстрацыі, вокладка, шрыфт — усё мае значэнне падчас стварэння новага шэдэўра. Таму і выдавецтвы, і аўтары кожны год спрабуюць пераўзысці мінулыя дасягненні і задаць новы вектар у развіцці сучаснай літаратуры. Сёлета прафесійнае журы нацыянальнага конкурсу «Мастацтва кнігі» з цяжкасцю вызначыла пераможцаў творчага саборніцтва, бо прэтэндэнтаў на Гран-пры было шмат. Аднак вынікі падведзены, пераможцы вызначаны, а для чытачоў адкрыліся новыя гарызонты ведаў, натхнення і творчага пошуку!

Выдавецкі дом «Звязда» традыцыйна паказаў высокі ўзровень майстэрства: сярод пераможцаў конкурсу кнігі — «Урокі Данбаса», «Ведаем, ганарымся! Вядомыя людзі Беларусі ў партрэтах і нарысах», «Дом на вадзе»...

Працяг на стар. 10 ►

Аляксандр ЛУКАШЭНКА:

«Рост ВУП ёсць, але хапае пытанняў, якія трэба вырашаць, каб не праваліць год»

Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка 18 сакавіка прыняў з дакладам прэм'ер-міністра Беларусі Аляксандра Турчына, які быў прызначаны на гэтую пасаду тыдзень таму, але часу, каб разварушвацца, няма.

Найперш Аляксандр Лукашэнка расказаў прэм'ер-міністра аб сваім афіцыйным візіце ў Расію і перагаворах з Уладзімірам Пуціным. «Усе пытанні, якія трэба было, — і сам-насам, і ў шырокім складзе, асабліва ў шырокім, — мы абгаварылі. І па нафце, і па газе, былі дадзены Прэзідэнтам Расіі даручэнні, каб з гэтым разабраліся. У гэтым напрамку трэба проста дапрацаваць гэтыя пытанні, выпрацаваць формулу цэнаўтварэння і гэтак далей», — падсумаваў Аляксандр Лукашэнка. Адна з задач ад кіраўніка дзяржавы — «на ўсю катушку падключаць пасольства».

Што да ўнутранага парадку дня, то, як заўважыў Прэзідэнт, рост ВУП ёсць, але і хапае пытанняў, якія трэба вырашаць, каб не праваліць па выніках год і прырост і гэтак далей. «У нас і прамысловасць, і сельская гаспадарка пакуль ідуць з невялікім мінусам, няхай невялікі, але мінус. У Расію таварны экспарт ніжэйшы за мінулы год, гэта насцярожвае вельмі сур'ёзна. І інфляцыя, у чым тут праблема, што ў нас першыя месяцы 2%», — адзначыў кіраўнік дзяржавы. Ён заўважыў, што пытанне

інфляцыі можа быць звязана ў тым ліку з павышэннем у першым квартале цэн, якія кантралююцца. Прэм'ер-міністр таксама нагадаў аб павышэнні цэн на паслугі ЖКГ.

Беларускі лідар звярнуў увагу на яшчэ адно найважнейшае пытанне — формулу справядлівага цэнаўтварэння. «Мы абяцалі народу, што да 1 красавіка формулу гэтую выпрацуем, яна не будзе ні прадпрымальнікаў, ні вытворцаў і спажыўцоў ціснуць», — нагадаў Прэзідэнт.

Аляксандр Турчын свой даклад раздзяліў на два блокі: бягучая сітуацыя і некаторыя канцэптуальныя пытанні па распрацоўцы праграмы сацыяльна-эканамічнага развіцця на пяцігодку.

«Па двух месяцах у нас рост ВУП 103,1%, але, тым не менш, ёсць запаволенне ў параўнанні са студзенем бягучага года. Ёсць аб'ектыўныя прычыны, урад разумее, прымае меры. Нас вельмі непакоіць знешнеэканамічная дзейнасць і таварны экспарт у Расійскую Федэрацыю, — далажыў прэм'ер-міністр. — Самая сур'ёзная заклапочанасць — гэта прадукцыя машынабудавання. І тут наша асноўная задача — дыверсіфікацыя экспарту».

Валерыя СЦЯЦКО

Па ўсіх паказчыках рэкордная

На прэс-канферэнцыі ў Доме прэсы падвялі вынікі XXXII Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу. Намеснік міністра інфармацыі Рэспублікі Беларусь Дзяніс Езерскі падзякаваў усім арганізатарам за правядзенне кніжнага форуму на вельмі высокім узроўні, пра што сведчаць водгукі наведвальнікаў, сацыялагічныя даследаванні ў межах выстаўкі, водгукі экспанентаў і г. д.

«Была праведзена вялікая карпатлівая праца, каб стварыць настолькі разнастайную праграму. Штогод практыкуюцца новыя формы. Так, сёлета была вялікая колькасць пляцоўка для мерапрыемстваў, у якіх бралі ўдзел прадстаўнікі сістэмы адукацыі, бібліятэкары, выдаўцы, кнігараспаўсюджвальнікі, — падкрэсліў Дзяніс Езерскі. — Аднак кніжная выстаўка не проста месца, дзе збіраюцца ўсе, хто задзейнічаны ў кнігавыданні. Гэта яшчэ і шматфункцыянальная пляцоўка для адкрыцця новых гарызонтаў у стасунках з замежнымі калегамі, для абмену вопытам, атрымання карыснай інфармацыі, што дае трывалы фундамент для падрыхтоўкі да наступнай кніжнай выстаўкі».

Было адзначана, што сёлетняя выстаўка стала рэкорднай па ўсіх паказчыках: колькасці мерапрыемстваў,

экспанентаў, наведвальнікаў (асабліва шмат чытачоў прыйшло да расійскіх пісьменнікаў Алега Роя і Асі Лаўрыновіч, а таксама народнага пісьменніка Беларусі, ганаровага старшыні СПБ Мікалая Чаргінца). «Я бываю на самых розных выстаўках, але нідзе не бачыў такога вялікага наплыву, як сёлета ў Мінску ў суботу. Толькі за адну гадзіну з 12.00 да 13.00 прыйшло 4,1 тысячы чалавек, — паведаміў старшыня савета арганізатараў кніжных выставак і кірмашоў, якія праводзяцца ў дзяржавах —

удзельніцах СНД, выканаўчы дырэктар Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу Дзмітрый Макараў. — Паводле праведзенага апытання, 90% рэспандэнтаў адзначылі, што гэта найлепшая выстаўка ў СНД, і нават прасілі адзін дадатковы дзень на будучыню. І такая практыка працяглых кніжных форумаў у свеце ёсць, бо выстаўка ў Індыі, напрыклад, працягваецца два тыдні і яе наведвае больш за мільён чалавек».

«Сёлета ўпершыню настолькі маштабна праходзіў сімпозіум літаратараў

“Пісьменнік і час”, у межах якога ладзілася шмат мерапрыемстваў: пленарнае пасяджэнне ў выставачным комплексе, круглы стол у Акадэміі кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь, — акцэнтаваў увагу намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Аляксей Чарота. — Таксама адбыліся круглы стол у Доме літаратараў, прысвечаны мастацкаму перакладу, і круглы стол па сучаснай беларускай драматургіі. Усё гэта спрыяе яшчэ большай колькасці сумесных праектаў, наладжванню асабістых стасункаў паміж пісьменнікамі».

Вялікі рэзананс атрымала ноў-хау сёлетняй выстаўкі — розыгрыш самаката. Ён дастаўся Жанне Сідарэнка, якая набыла на стэндзе Выдавецкага дома «Звязда» кнігу Кацярыны Хада-севич-Лісавой «Вухуцік і дзіва». Наведальніца прызналася, што не чакала такога падарунка, бо ў першую чаргу прывяла на выстаўку дзіця, каб набыць новыя кнігі. «Розыгрыш прыза — яшчэ адзін элемент прыцягнення ўвагі да кніжнай выстаўкі, — тлумачыць Дзяніс Езерскі. — Добра, што ўзнагарода дасталася чалавеку, які прывёў дзіця ў свет кнігі. Тыя, хто вырас на правільных добрых кнігах, самі будуць вучыць шанаваць кнігу сваіх дзяцей. Так і ствараецца наша будучыня».

Ірына ПРЫМАК

Нараджаюцца сюжэты

У публічнай бібліятэцы № 22 г. Мінска ў рамках літаратурнага праекта «Шчырасць» адбылася сустрэча з Алегам Роем. Расійскі пісьменнік і сцэнарыст стаў гасцем кніжнай выстаўкі-кірмашу.

Творы Алега Роя любяць чытачы ўсіх узростаў. У яго актыве — больш за 70 кніг для дарослых у розных жанрах: сентыментальная проза, псіхалагічны трылер, фантастыка. Шэраг твораў экранізаваны. Напісаў больш за 250 кніг для дзяцей і падлеткаў. Аўтар, стваральнік і прадзюсар анімацыйных серыялаў «Джінгликі», «Дракоша Тоша», «Шмяк. Волшебная лавка Есенин», «Супер МЯУ».

Алег Юр'евіч адказваў на шматлікія пытанні: пра сваё жыццё, творчасць, захапленні, бізнес-праекты, дабрачыннасць, аб супрацоўніцтве з беларускімі калегамі. Распавёў аб гісторыі стварэння рамана «Мужчина в окне напротив» і іншых цікавых момантах з'яўлення сюжэтаў кніг.

Аляксандра КАРЖАНЕЎСКАЯ

У ліку найлепшых

Падчас XXXII Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу падведзены вынікі III Рэспубліканскага літаратурнага конкурсу «Папярэвы бусел». Яго заснавальнікамі сталі Саюз пісьменнікаў Беларусі і газета «Літаратура і мастацтва», а ідэя стварэння і ажыццяўленне цудоўных палётаў у свет баек, пародый, гумарыстычных вершаў і аповядаванняў належыць членам Брэсцкага абласнога аддзялення. На конкурс паступіла 569 твораў ад 253 аўтараў з усіх куткоў Беларусі. Пераможцамі ў розных намінацыях сталі 13 чалавек.

Ірына Карнаухава — пераможца ў намінацыі «Найлепшыя жаночыя вобразы ў гумарыстычным творы». Алена Кісель перамагла ў намінацыі «Найлепшы гумарыстычны верш»; Максім Шастакоў — у намінацыі «Найлепшы фантастагарычны гумарыстычны твор». Наталія Шастакова атрымала перамогу ў намінацыі «Найлепшая медыцынская гісторыя». Венямін Бычкоўскі — трыумфатар у намінацыі «Мудрасць з усмешкай. Гумарыстычная казка». Людміла Кебіч перамагла ў намінацыі «Жыццёвыя гісторыі». Уладзімір Куц вылучыўся як «Майстар рознажанравага гумару». Анатоль Матвіенка стаў найлепшым у «Альтэрнатывнай гісторыі». Дзмітрый Радзівончык — пераможца ў намінацыі «Інтэлектуальны гумар». Міхась Кавалёў (Сліва) атрымаў перамогу ў намінацыі «Гумарэска»,

Падчас узнагароджання.

а Сяргей Сухарукаў — у намінацыі «Майстар гумарыстычнага сюжэта».

Тым часам Віктар Рэчыц заваяваў Гран-пры ў намінацыі «Паэзія», Іна Фралова — у намінацыі «Проза».

Таццяна ДЗЕМІДОВІЧ
Фота даслана аўтарам

Берагчы спадчыну дзеля будучыні

У Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры адкрылася літаратурна-мастацкая выстаўка «Адвечная павязь пакаленняў», прысвечаная сучасным беларускім пісьменнікам. Ініцыятар і натхняльнік праекта — паэт, аўтар зборнікаў «Беражніца», «У дзённай мітусні», «Жыві!», «Шлях слязы», намеснік старшыні Мінскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі, фатограф-аматар Рагнед Малахоўскі.

Паэт Рагнед Малахоўскі.

гарэзлівы... Рагнед Малахоўскі стварыў даволі вялікую фотагалерэю сучаснікаў, літаратараў розных пакаленняў. У яго аб'екты трапілі Аляксей Марціновіч, Людміла

Рублеўская, Алена Стэльмах, Віктар Шніп, Аляксей Бадак, Анаголь Зэкаў, Людміла Кебіч, Навум Гальпяровіч, Аляксей Карлюкевіч, Іван Саверчанка, Міхась Пазнякоў, Уладзімір Мазго і іншыя.

Фотаздымкі размешчаны на ручніку, які звязвае нас з духоўнай спадчынай. Сімвалічныя ўзоры ручнікоў распавядаюць пра легенды і паданні. А адзін з найцікавейшых вобразаў — дрэва жыцця — з'яўляецца ўвасабленнем неўміручасці і вечнасці.

— Сёння мы ладзім выстаўку, якая адрозніваецца ад астатніх нашых праектаў. З Рагнедам Малахоўскім працуем даволі даўно, і глыбіня яго работы адлюстравана ў экспазіцыі «Адвечная павязь пакаленняў». Яна ўпісалася ў агульную атмасферу фае, дзе мы размяшчам актуальныя звесткі пра сучасны літаратурны працэс, — выступіў на адкрыцці выстаўкі дырэктар Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры Сяргей Усік.

Выстаўка працуе да 25 лютага 2026 года.

Лізавета КРУПНЯНЬКОВА
Фота Яўгена ПЯСЕЦКАГА

Фотамастацтвам ён займаецца з 2006 года, выстаўкі ладзіліся ў Мінску і Лодзі, работы публікуюцца ў перыядычных выданнях.

У экспазіцыі прадстаўлены партрэтныя і падзейныя фатаграфіі беларускіх літаратараў XXI стагоддзя: ад малодшага пакалення да тых, хто пачаў пісаць яшчэ ў XX стагоддзі. Падыход да здымкаў фатограф-аматара заключаецца ў яго імкненні ствараць не банальныя партрэты, а праўдзівыя, жывыя вобразы. Ён ніколі не прымушае асобу пазіраваць, а «ловіць» яе ў пэўны эмацыянальны момант: узрушаны, засяроджаны,

Сонечныя радкі

У Брылёўскай сельскай бібліятэцы-клубе Магілёўскага раёна прайшла літаратурная імпрэза «Радкі, напоўненыя сонцам», прымеркаваная да 110-годдзя з дня нараджэння паэта Васіля Матэвушава.

Ён нарадзіўся ў вёсцы Княжыцы Магілёўскага раёна. З першага верша, які быў надрукаваны ў 1930 годзе ў газеце «Піянер Беларусі», і пачаўся шлях Васіля Матэвушава ў беларускую літаратуру.

Прагучалі творы паэта. Да юбілею была аформлена кніжная выстаўка, якая шырока прадставіла творчасць Васіля Іванавіча. Вялікую цікавасць выклікалі выданні з дароўнымі надпісамі.

Удзельнік сустрэчы пісьменнік Мікалай Яцкоў адзначыў, што родная Васілю Матэвушаву княжыцкая зямля вельмі багатая на таленавітых людзей. З Княжыцаў і навакольных вёсак пайшлі ў жыццё народны мастак Беларусі Павел Масленікаў, кінарэжысёр Іосіф Шульман, арганізатар партызанскага руху Ціхан Бумажкоў, вучоны-атамшчык Матэс Агрэст, міністр асветы БССР Іван Ільющын, акадэмік Уладзімір Камароў, военачальнік Васіль Мельнікаў...

Юлія ЯЦКОВА

Знайсці сябе

«Знайсці сябе» — чарговая кніга Галіны Антонай, журналісткі раённай газеты «Светлы шлях» (Смаргонь), члена Саюза пісьменнікаў Беларусі. З гэтай нагоды Сморгонская раённая бібліятэка правяла прэзентацыю новага выдання.

Дваццаць пяць нарысаў — дваццаць пяць цікавых сустрэч з людзьмі, якія знайшлі сябе ў гэтым складаным і мітуслівым жыцці. Большасць з іх — вынік аўтарскага праекта «Сіла стварэння». У 2023 і 2024 гадах матэрыялы Галіны Антонай друкаваліся ў газеце «Светлы шлях», а пазней былі апрацаваны і змешчаны пад адну вокладку.

Ва ўтульнай зале сабраліся госці і героі кнігі — кіраўнікі прадпрыемстваў і арганізацый Сморгоншчыны, народныя майстры Беларусі, гісторыкі, паэты, скульптары. Галіна Францішкаўна падзялілася гісторыяй стварэння выдання, расказала пра сустрэчы і людзей, чые жыццёвыя гісторыі леглі ў аснову кнігі. Тым часам удзельнікі сустрэчы расказалі пра свой шлях пераадолення цяжкасцей і дасягнення поспеху, пра пошук уласнай місіі.

Юлія ЖУК

Лісты вайны

Падчас XXXII Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу на пляцоўцы Брэсцкай вобласці прайшлі «Павольныя чытанні». Акцыя даўно атрымала прапіску ў годзе над Бугам і прызнанне чытачоў Брэсцкай гарадской бібліятэкі імя А. С. Пушкіна.

У гасцей кніжнага форуму была ўнікальная магчымасць пазнаёміцца з гісторыка-дакументальным ілюстраваным зборнікам лістоў удзельнікаў баёў за вызваленне Беларусі і Брэстчыны. Аўтарам кнігі з'яўляецца пісьменнік, журналіст, рэдактар літаратурна-краязнаўчага альманаха «Астрамечаўскі рукапіс» Аляксандр Валковіч. У выданне ўвайшлі адсканаваныя арыгіналы франтавых трыкутнікаў, тэксты лістоў салдат і камандзіраў беларускіх франтоў, байцоў Брэсцкага партызанскага злучэння; рэдкія фотаздымкі, паштоўкі, паведамленні, пахвальныя, вестачкі з тылу на перадавую блізка і сваякоў воінаў — жыхароў Брэста і Брэсцкай вобласці.

Супрацоўнікі бібліятэкі раздрукавалі ваенныя вестачкі, стылізавалі іх пад лісты тых часоў. Разгарнуўшы адзін з трыкутнікаў, выпадковы мінатрапляў у мінулае, напоўненае трагізмам і болем.

Таццяна ДЗЕМІДОВІЧ

Установа адукацыі «Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі» аб'яўляе конкурс на замяшчэнне пасада прафесарска-выкладчыцкага складу: дацэнта, прафесара, загадчыка кафедры (да 5 гадоў) і старшага выкладчыка з далейшым заключэннем кантракта ў выпадку выбару на тэрмін, вызначаны Наймальнікам, па наступных пасадах:

№ п/п	Структурнае падраздзяленне	Пасада
1.	кафедра струнных смычковых інструментаў і камернага ансамбля	прафесар (2,0 шт. адз.) дацэнт (1,0 шт. адз.)
2.	кафедра духавых інструментаў і аркестравага дырыжыравання	загадчык кафедры (1,0 шт. адз.) прафесар (3,0 шт. адз.) дацэнт (3,0 шт. адз.) старшы выкладчык (1,0 шт. адз.)
3.	кафедра баяна і акардэона	прафесар (1,0 шт. адз.) старшы выкладчык (1,0 шт. адз.)
4.	кафедра спецыяльнага фартэпіяна	дацэнт (1,0 шт. адз.)
5.	кафедра кампазіцыі	старшы выкладчык (1,0 шт. адз.)
6.	кафедра тэорыі музыкі	загадчык кафедры (1,0 шт. адз.) дацэнт (1,0 шт. адз.)
7.	кафедра гісторыі музыкі і музычнай беларусістыкі	загадчык кафедры (1,0 шт. адз.) дацэнт (3,0 шт. адз.)
8.	кафедра фартэпіяна	прафесар (1,0 шт. адз.) дацэнт (1,0 шт. адз.)
9.	кафедра канцэртмайстарскага майстэрства	загадчык кафедры (1,0 шт. адз.) прафесар (1,0 шт. адз.)
10.	кафедра музычнай педагогікі і сацыяльна-гуманітарных дысцыплін	старшы выкладчык (1,0 шт. адз.) выкладчык (1,0 шт. адз.)
11.	падрыхтоўчае аддзяленне	выкладчык (1,0 шт. адз.)

Месца правядзення конкурсу — установа адукацыі «Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі», г. Мінск, вуліца Петруся Броўкі, 22.

Дакументы, неабходныя для ўдзелу ў конкурсе.

Асобам, якія працуюць ва ўстанове адукацыі «Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі»:

заява;
справаздача, якая ўключае навуковую, педагогічную, выхаваўчую, метадычную і творчую дзейнасць, спіс навуковых работ і прафесійных дасягненняў за папярэдні перыяд працы ў акадэміі, але не больш за 5 гадоў.

Іншым асобам:
заява;
асабісты лісток па ўліку кадраў;
аўтабіяграфія;
копіі дакументаў аб адукацыі, вучонай ступені, вучоным званні;
спіс навуковых работ, вынаходак, патэнтаў.

Кваліфікацыйныя патрабаванні для абрання на пасады:
старшы выкладчык: вышэйшая адукацыя і наяўнасць ступені магістра (вышэйшая адукацыя і наяўнасць навуковай кваліфікацыі «даследчык», вышэйшая адукацыя і наяўнасць вучонай ступені), стаж працы на пасадах педагогічных, навуковых работнікаў не менш за 3 гады альбо вышэйшая адукацыя і стаж працы на пасадах служачых, якія адносяцца да катэгорыі «кіраўнікі» або «спецыялісты», праца якіх адпавядае кірунку адукацыі, не менш за 5 гадоў;

дацэнт: вышэйшая адукацыя, навуковая ступень доктара (кандыдата навук) або вучонае званне дацэнта, наяўнасць навуковых прац або вынаходак, патэнтаў, стаж працы на пасадах педагогічных, навуковых работнікаў, пасадах кіраўнікоў або спецыялістаў, праца якіх адпавядае кірунку адукацыі кафедры, не менш за 5 гадоў;

прафесар: вышэйшая адукацыя, навуковая ступень доктара (кандыдата навук) або вучонае званне прафесара, наяўнасць навуковых прац або вынаходак, патэнтаў, стаж працы на пасадах педагогічных, навуковых работнікаў, пасадах кіраўнікоў або спецыялістаў, праца якіх адпавядае кірунку адукацыі кафедры, не менш за 7 гадоў;

загадчык кафедры: вышэйшая адукацыя, вучонае ступень доктара або кандыдата навук, або вучонае званне прафесара або дацэнта, або ганаровае званне Рэспублікі Беларусь у адпаведнай сферы, стаж працы на пасадах педагогічных, навуковых работнікаў, пасадах кіраўнікоў не менш за 5 гадоў.

УНП 100672776

Час падачы заяў у конкурсную камісію — да 21 красавіка 2025 г.

Час правядзення конкурсу — 22 мая 2025 г.

Фабрыка сэнсаў

Кожны год у рамках Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу праходзіць сімпозіум літаратараў «Письменник і час», які збірае публіцыстаў, паэтаў, празаікаў, крытыкаў, прадстаўнікоў улады і творчай інтэлігенцыі. Калі кніжная выстаўка дае магчымасць паказаць навінкі, наладзіць сустрэчы з чытачамі, то сімпозіум — месца, дзе ўздымаюцца праблемныя пытанні. Для літаратараў гэта выдатная магчымасць пагаварыць пра тое, як мянецца грамадства і якую ролю на пэўным гістарычным этапе павінны адыгрываць письменнікі, як ім лепш узаемадзейнічаць з чытацкай аўдыторыяй.

Арганізатарамі мерапрыемства выступілі Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь і Саюз письменнікаў Беларусі. Міжнародны сімпозіум літаратараў таксама быў падтрыманы Міждзяржаўным фондам гуманітарнага супрацоўніцтва краін — удзельніц СНД.

У актуальным парадку дня

На пачатку сустрэчы намеснік міністра інфармацыі Рэспублікі Беларусь Дзяніс Езерскі прызнаўся, што часта чуе пытанне, чаму Мінская міжнародная кніжная выстаўка так доўга існуе і пры гэтым штогод збірае вялікую колькасць як удзельнікаў, так і наведвальнікаў. Адкаж, на яго думку, відавочны: ёсць цудоўная пляцоўка для абмену думкамі, агульная мова і магчымасць разглядаць праблемныя пытанні. «Папулярныя чытанні нікуды не сышла ў тых краінах, якія сёння аб'яднаны Садружнасцю Незалежных Дзяржаў, дзе да гэтага часу на ўзроўні ўрадаў падтрымліваюцца саюзы письменнікаў, кніжныя саюзы, розныя ініцыятывы», — упэўнены Дзяніс Езерскі. Ён заўважыў, што сёння важна захаваць письменніцкую супольнасць, якую параўнаў з «фабрыкай думак». Менавіта інтэлігенцыя, письменнікі павінны ствараць ментальнасць, накіроўваць людзей.

Дырэктар Дэпартамента дзяржаўнай падтрымкі перыядычнага друку і кніжнай індустрыі Міністэрства лічбавага развіцця, сувязі і масавых камунікацый Расійскай Федэрацыі Уладзімір Грыгор'еў таксама упэўнены, што письменнікі ствараюць сэнсы. Пацвярджаючы гэта, можна знайсці ў гісторыі літаратуры. Так, паўстагоддзя таму, у часы Савецкага Саюза, вялікая ўвага ўдзялялася рабоце з письменнікамі, нават вяртанню найлепшых аўтараў з эміграцыі. «Для Беларусі і Расіі, якія маюць агульную гісторыю, традыцыі, адзінства веры, поглядаў на каштоўнасці, важна, каб письменнікі былі ў актуальным парадку дня», — заўважыў Уладзімір Грыгор'еў. Пры гэтым ён упэўнены, што патрабаваць ад аўтараў, каб яны рэагавалі на падзеі новымі раманами, немагчыма, гэтак жа як звяртацца да іх па каментарыі. Апошняя — наогул справа журналістаў, а письменнікі «злеплены з іншага цеста», ім патрэбны час, каб пераасэнсаваць матэрыял і падвесці ўдумлівыя вынікі. Закрануў Уладзімір Грыгор'еў і пытанні, якія звязаны з дзіцячай літаратурай. Ён згадаў, што яшчэ ў 1990-х — пачатку 2000-х быў вялікі попыт на кнігі Карнея Чукоўскага, Агніі Барто, Самуіла Маршака ды іншых савецкіх письменнікаў. Насамрэч гэтыя кнігі выбіралі не дзеці, а іх бацькі і дзяды, якія выраслі на такой літаратуры і хацелі нашчадкаў даць найлепшае з таго, што было ў іх. Ужо доўгі час актуальнымі застаюцца пытанні: дзе сучасныя добрыя дзіцячыя аўтары і што трэба, каб яны з'явіліся? Відаць, мала проста набрацца чарпення і чакаць, пакуль саспеюць новыя таленавітыя аўтары, — трэба матываваць іх. А яшчэ важна, каб кнігавыдавецкая індустрыя не існавала асобна. Выдаўцы і літаратары павінны стаць партнёрамі.

Калі ўдасца захаваць у людзей патрэбу ў актыўным чытанні, у краіны ёсць шанс выхаваць канкурэнтаздольнае пакаленне ў сусветным маштабе: усё ж ведаў пераважна засвойваюцца

праз чытанне, упэўнены Уладзімір Грыгор'еў. Прыклады таму можна ўбачыць у сучасных рэформах. Так, дзесяць гадоў таму Сінгапур увёў электронныя падручнікі, але ў хуткім часе было заўважана, што веды школьнікаў значна пагоршыліся. Такі эксперымент праводзіўся і ў Расіі, калі ў чатырох абласцях адукацыя была пераведзена ў электронны фармат, але хутка адбылося вяртанне да папяровых версій. Тое ж і з электроннымі кнігамі. Спачатку быў ажыятаж на такія згодкі, але вельмі хутка якасць успрымання літаратуры з электронных рэсурсаў стала зніжацца...

Новыя выклікі

Галоўны рэдактар часопіса «Роман-газета» Юрый Казлоў упэўнены, што ў назве сімпозіума «Письменник і час» акрэслена сур'ёзная і псіхалагічна важная тэма: «Кожны письменнік сам сябе вызначае ў часе. Ён можа прыстаювацца да яго, альбо абапіраючыся на мінулае, альбо калі растворуцца ў сучаснасці ці паспрабуе зазірнуць у будучыню». Так прадстаўнікі старэйшага пакалення шукаюць сэнсы для творчасці ў мінулым. Для іх добрая

сур'ёзная кніга — гэта культурны артэфакт, унёсак у духоўнае развіццё народа. Сучаснасць і будучыня разам з блогерамі, «ціткамі», лічбавізацыяй ім могуць не падабацца. Ім цяжка прыняць некаторых аўтараў, чыя кнігі зусім не цягнуць на спраўднёную літаратуру, і, тым не менш, менавіта іх раскупляюць сучасныя чытачы. У той жа час фінансавы прыбытак перайшоў менавіта туды, бо такое чытво можа прадавацца вялікімі тыражамі. Калі ўсе выдавецтвы прыватныя, яны зацікаўлены перш за ўсё ў камерцыі. Невыпадкова сёння ў Расіі разгарэліся спрэчкі вакол Саюза письменнікаў, вядзецца пошук шляхоў па збліжэнні пакаленняў, класічнай і новай «лёгкай» літаратуры. Нават у мінулым часам не пашкодзіць пашукаць тое, што можа быць карысным і сёння. Напрыклад, «Дзёнік письменніка» Дастаеўскага вельмі падобны на сучасныя блогі.

Юрый Казлоў расказаў, што ў савецкі час тыраж «Раман-газеты» быў чатыры

мільёны экзэмпляраў. Тут друкавалася класіка, творчасць письменнікаў усіх рэспублік. Сёння інстытут падпіскі фактычна сябе жыве і выданню даводзіцца шукаць новыя шляхі выжывання. Адзін з іх — работа з бібліятэкамі. Праз іх чытачы па ўсёй Расіі могуць пазнаёміцца і з найлепшай беларускай літаратурай. За апошнія гады «Раман-газета» размясціў некалькі такіх выпускаў — як калектыўны зборнік, так і творы асобных беларускіх празаікаў.

Філосаф, культуролог, мастацкі крытык Вадзім Салееў вырашыў узняць пытанне аб месцы і ролі письменніка ў сучасным грамадстве. Па яго словах, трэба вызначыць, у якім часе мы жывём. Яшчэ нядаўна ён быў інфармацыйным, усе гаварылі пра глабалізацыю, але гэта адыходзіць. Ці трэба характарыстыкі часу звязваць з развіццём штучнага інтэлекту? І дзе тут месца письменніку? У мінулым стагоддзі, калі актыўна развівалася інжынерыя, індустрыялізацыя, письменнікаў называлі «інжынерамі чалавечых душ». А ці можа сёння літаратар уплываць на меркаванні? «Мы жывём у час, калі спажывецкі пачатак забівае ўсё творчае», — заўважыў Вадзім Салееў. Але ён упэўнены, што трэба працягваць ствараць высокамастацкія творы: людзі пацягнуцца, бо ёсць душа чалавечая, якая прагне лепшага, дасканаласці, а гэта дае толькі сапраўдная літаратура.

Слова ў імя міру

Кожны год для абмеркавання на сімпозіуме падаецца канкрэтная тэма, на яе ўдзельнікаў сустрэчы скіраваў старшыня Саюза письменнікаў Беларусі, дырэктар выдавецтва «Беларусь» Алесь Карлюкевіч: «Мы разглядаем культуру і інфармацыю як перспектывыныя

Узбекская письменніца і перакладчыца Рысалат Хайдарова заўважыла: «Нас, письменнікаў, якія пішуць на розных мовах, аб'ядноўвае адно — служэнне чалавецтву, скіроўванне людзей да добра». Письменніца прыехала на сімпозіум у Мінск з сігнальным экзэмплярам кнігі «Сівая легенда», куды акрамя аднайменнай аповесці ўвайшла сучасная проза. Крытэрыі жа адбору беларускіх твораў для перакладу і выдання ў Ташкенце вельмі просты: такая літаратура павінна быць цікавай узбекскаму чытачу, убагачаць яго нечым новым.

Старшыня Саюза письменнікаў Башкартастана Айгіз Баймухаметаў расказаў, што беларуска-башкірскія сувязі ўсталяваліся яшчэ ў 1934 годзе. Тады башкірская письменніцкая дэлегацыя пабывала тут упершыню. Летась калегі выдалі анталогію сучаснай беларускай літаратуры на башкірскай мове. Яе прэзентацыя прайшла ва Уфе падчас кніжнага кірмашу. У сваю чаргу ў Мінску пабачыла свет анталогія сучаснай башкірскай паэзіі. «Я ўдзячны Беларусі за тое, што яна дала магчымасць для аб'яднання письменнікаў, якія ў душы носяць ідэю добра, міласэрнасці, адзінства», — падзяліўся госьць.

Народны паэт Чувашы, перакладчык Валерый Тургай прызнаўся: раней не мог уявіць, што ў яго жыцці буйным планам з'явіцца беларуская літаратура, духоўнасць, гісторыя беларускага народа. «Мы настолькі завязаныя паміж сабой, геаграфічныя адлегласці нават у сотні тысяч кіламетраў для сяброўства канкрэтных людзей, народаў нічога не значаць». Дзякуючы сімпозіуму ён выдаў анталогію беларускай паэзіі, якая пабачыла свет у Чэбаксары у 2019 годзе. А зусім нядаўна была выдана кніга перакладаў твораў Міколы Мятліцкага.

Публіцыст, празаік Марат Гаджыеў, які прыехаў з Махачкалы, садзейнічаў таму, каб на мовы народаў Дагестана былі перакладзены вершы Якуба Коласа і іншых нашых письменнікаў. Ён запрасіў калег на кніжны фестываль «Таркі-Тау».

Напрыканцы сімпозіума Алесь Карлюкевіч уручыў членскія білеты Саюза письменнікаў Беларусі гасцям-партнёрам, якія шмат зрабілі для папулярнасці беларускай літаратуры ў сваіх краінах. Сярод іх — доктар філалагічных навук, даследчык сучаснага літаратурнага працэсу, у тым ліку і беларуска-калмыцкіх літаратурных сувязей, Рыма Ханінава. Любоў да Беларусі ёй перадаў бацька, калмыцкі паэт, перакладчык Міхаіл Хонінаў. Яшчэ ў 1962 годзе дзякуючы яму выйшла кніга вершаў Янкі Купалы ў перакладзе на калмыцкую мову. Ён сябраваў з Васілём Быкавым, Аляксеем Пысіным, Максімам Танкам, Петрусём Броўкам і іншымі беларускімі письменнікамі. У Мінску былі выданыя дзве яго паэтычныя кнігі на беларускай мове. Міхаіл Хонінаў з'яўляецца ганаровым грамадзянінам Беразіно, адна з вуліц гэтага горада носіць яго імя. У гады вайны ён быў камандзірам партызанскага атрада. Яго баявое імя ў Беларусі было Міша Чорны. Летась, калі адзначалася 80-годдзе вызвалення нашай краіны, Рыма Ханінава выдала кнігу сваіх і бацькавых твораў, прысвечаных Вялікай Айчыннай вайне, Беларусі. «Гэта наш сямейны ўнёсак у развіццё беларуска-калмыцкіх сувязей, — заўважыла пісьменніца. — Радасна, што сімпозіум аб'ядноўвае дзяцей, унукаў, праўнукаў пераможцаў у страшнай вайне мінулага стагоддзя. Мы спадзяёмся, што больш ніколі не паўтарыцца тое, што перажыло пакаленне нашых бацькоў і дзядоў. Письменніцкае слова найперш — гэта слова міру».

Алена ДЗЯДЗЮЛЯ
Фота Кастуся ДРОБАВА

Літаратары зазіраюць у будучыню

На адрас Саюза пісьменнікаў Беларусі ідуць падзячныя лісты ад замежных гасцей XXXII Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу і чарговага Міжнароднага сімпозіума літаратараў «Письменник і час» (пачатак быў пакладзены ў 2015 годзе), які праходзіў у межах праграмы выстаўкі. Госці з Масквы, розных куткоў Расійскай Федэрацыі, пісьменнікі з Узбекістана, Казахстана, Кыргызстана, Таджыкістана, Арменіі дзякуюць за сустрэчы, за дыялог, за нараджэнне новых творчых ініцыятыў.

Менавіта ініцыятывы, творчыя ідэі, навацыі, якімі заўжды багатыя сустрэчы падобнага характару, і развіваюць, умацоўваюць сімпозіум, робяць яго трывалым грунтам у развіцці літаратурнага пабрацімства. У сакавіку 2025 года, развітваючыся, а пасля — праз лісты, сяброўска званкі, пісьменнікі з розных краін выклалі шмат важкіх і патрэбных у справе нашага агульналававага, міралюбівага яднання клопатаў... Народны паэт Чувашы Валеры Тургай, які сёлета прывёз у Мінск кнігу вершаў і эпістэлярый лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Міколы Мятліцкага ў перакладзе на чувашскую мову, заўважыў: «Я пастараюся пашырыць да наступнай сустрэчы, а мо нават і да Дня беларускага пісьменніка анталогію беларускай паэзіі, якую ўжо аднойчы выдаў. Стасункі з беларусамі за апошнія гады істотна выраслі. Я лістуюся з паэтам і перакладчыкам Рагнеда Малахоўскім. Спадзяюся на яго падказкі ў фарміраванні новага зместу. У мяне было шмат сустрэч на выстаўцы ў Мінску. Канешне ж, у анталогічны зборнік дадам новыя пераклады твораў паважаных мною паэтаў Віктара Шніпа і Алеся Бадака... Мы, чувашы, удзячны беларусам, што яны апошнім часам выдалі па-беларуску кнігі Мішы Сеспеля і Юрыя Семендэра!...»

Зульфія Хананова на сімпозіуме атрымала пасведчанне члена Саюза пісьменнікаў Беларусі. «Я даўно сябрую з беларусамі, — гаворыць башкірская паэтэса. — Цікавы момант у маіх творчых стасунках з паэтам і перакладчыкам Беларусі. Маю паэму пра жаночую долю доўга не маглі перакласці на рускую мову. Хаця творы мае шмат перакладаюць,

Удзельнікі сімпозіума ў Акадэміі кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь.

у выпадку з паэмай нешта стрымлівала... А пасля таго, як з'явілася беларуская публікацыя ў часопісе «Малодосць», раптам і рускі пераклад быў ажыццёўлены, і пераклады на іншыя мовы здзейснены... Усё гэта было вялікай нечаканасцю. Беларусь як быццам нанова адкрыла маю творчасць. З вялікай удзячнасцю стаўлюся да таго, што мяне прынялі ў Саюз пісьменнікаў Беларусі. Буду старацца і надалей прапагандаваць беларускую літаратуру ў Башкартастане. З часам зраблю кнігу жаночай паэзіі Беларусі па-башкірску. Мне хацелася б раскрыць твае сардэчныя, душэўныя памкненні, якія ўкладвалі ў свае творы Канстанцыя Буйло, Эдзі Агняцвет, Еўдакія Лось, Вера Вярба, Святлана Басуматрава, Святлана Яўсеева, Таццяна Зіненка, чые пераклады на рускую мову і падрадкаўнікі вершаў я прывезла цяпер ва Уфу. Мы дамовіліся з секцыяй паэзіі СП Беларусі, што мне дапамогуць з кансультацыямі, падкажуць, на чыёй творчасці зрабіць акцэнт...»

Галоўны рэдактар маскоўскай «Романгазеты» вядомы расійскі празаік Юры Казлоў прапанаваў беларусам выпусціць чарговы нумар часопіса, які будзе цалкам прысвечаны беларускай прозе: «Мяне заўжды хваляюць, прымушаюць разважаць над многімі пытаннямі існавання чалавека ў Сушце творы Алеся Бадака, Алены Брва, Алега Ждана, Алёны Паповай, Валерыя Казакова... Веру,

што іх апавяданні і аповесці даспадобы і расійскаму чытачу...»

«Нам не хапае жывых сустрэч, — значыць напрыканцы сімпозіума, развіваючыся з Беларуссю, башкірскі празаік, старшыня Саюза пісьменнікаў Рэспублікі Башкартастан Айгіз Баймухаметаў. — І мінская пляцоўка літаратурнай дружбы — сімпозіум «Письменник і час» — уражальны прыклад арганізацыі стасункаў паміж прадстаўнікамі розных нацыянальных літаратур. Мяне ўвогуле здзіўляе зацікаўленасць беларусаў нацыянальнымі літаратурамі народаў Расійскай Федэрацыі. Гартаю кнігі, якія мне паказалі ў Мінску, гартаю старонкі альманаха «Далягляд» і сустракаюся з калмыкамі, удмуртамі, татарамі, дагестанцамі — нагайцамі, лезгінамі, табасаранамі, аварцамі, даргінцамі, кумыкамі... Канешне ж, для пісьменніка важна мець водгук на здзейснены ім мастацкі адкрыцці і адчытаюць іншых краін. Я рады, што мае творы перакладаюцца на беларускую мову. І вельмі рады, што мы маем магчымасць зірнуць адзін аднаму ў вочы, няспешна абмеркаваць самыя розныя праблемы... Мне здаецца, што ўзровень беларуска-башкірскіх літаратурных стасункаў сёння на высокім узроўні. Ужо тое, што беларусы здзейснілі новыя пераклады паэтычных твораў Салавата Юлаева, Мустая Карыма, Шайхзады Бабіча, Марата Карымава, Гульфіі Юнусавай, Хасана Назара, Рашыта Шакура,

іншых вядомых паэтаў Башкартастана, сведчыць пра разуменне таго, што адбываецца ў літаратурным працэсе. Думаю, што ў нас, беларусаў і башкіраў, даўно наспела патрэба правесці сумесную навукова-практычную літаратуразнаўчую канферэнцыю, паспрабаваць пагаварыць пра агульны пошук мастацкіх шляхоў да сцвярджэння ідэалаў духоўнасці, прыгажосці. Гэта вельмі важна. Нацыянальныя літаратуры, вакол якіх складваецца кампаратывістыка, вакол якіх ідзе шырокі пошук філасофскіх ісцін, зазіраюць у будучыню, умацоўваюць свой прэстыж перад чытачом...»

Народны пісьменнік Таджыкістана Ато Хамдам у апошнія паўтара дзясятка гадоў зрабіў надзвычай шмат дзеля ўмацавання беларуска-таджыкскіх літаратурных сувязей. Дзякуючы яго старанням у Душанбэ было выдадзена амаль 20 кніг беларускіх паэтаў і празаікаў. «Лічу, што надыйшоў час і для новага беларускага прачытання творчасці неўміручага Рудакі, — падзяліўся сваімі развагамі Ато Хамдам. — Ведаем, што вы нядаўна выдалі па-беларуску грунтоўны зборнік вершаў Амара Хаяма. Мы гатовы падрыхтаваць падрадкаўнікі твораў Рудакі, правесці кансультацыі з паэтам-перакладчыкамі. Лічу, што такое выданне пакіне свой след у дружбе нашых культур, нашых літаратур!»

Шмат ініцыятыў для рэалізацыі ў найбліжэйшыя гады вылучыла ўзбекскі празаік, перакладчык Рысалат Хайдарава. «Чаму б не распачаць выданне ў Беларусі на мове Купалы і Коласа адмысловай серыі «Гістарычны раманы Усходу»? Мяркую, што ініцыятыва спадабалася б і прадстаўнікам іншых краін, а не толькі Узбекістана. А са свайго боку мы прапануем да перакладу і выдання ў Беларусі раманы народнага пісьменніка Узбекістана Мухамада Алі «Клеапатра». Твор прысвечаны легендарнай егіпецкай царэўне, якая ўсё жыццё змагалася за незалежнасць сваёй краіны ад рымскіх заваёўнікаў. Мне асабіста твор падаецца даволі цікавым і актуальным...»

Удзельнікі сімпозіума выказалі агульную дамоўленасць развіваць узаемаадносінны, умацоўваць ролю мастацкай літаратуры ў справе міралюбства і добрасуседства, нягледзячы на адлегласці паміж іх роднымі краінамі.

Раман СЭРВАЧ
Фота з сайта ras.by

Маршрут да кнігі

Падчас XXXII Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу адбылася такая знакавая падзея, як далучэнне нашай краіны да ўнікальнага праекта «Кніжны цягнік». Упершыню ён быў рэалізаваны ў 2023 годзе, калі цягнік з расійскімі пісьменнікамі праехаў ад Санкт-Пецярбурга да Уладзівастока, каб папулярызаваць чытанне. Сёлета дзякуючы ўключэнню ў маршрут Мінска праект набыў міжнародны статус.

«Кніжны цягнік» з больш як 50 расійскімі пісьменнікамі сустрэкалі ў беларускай сталіцы ў мінулую пятніцу гасцінна з хлебам-соллю і народнымі спевамі. Калег цёпла прывітаў старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Алесь Карлюкевіч. Ён адзначыў, наколькі для нашай краіны гэта важная падзея. «Запланавана мноства мерапрыемстваў на самых розных лакацыях. Для нашага чытача сустрэча з расійскімі пісьменнікамі — вялікі падарунак», — падкрэсліў Алесь Карлюкевіч. Слова таксама ўзяў і старшыня Мінскага гарадскога аддзялення СПБ Міхась Пазнякоў, які прачытаў свой верш «Беларусь і Расія», чым яшчэ раз падкрэсліў шчыльныя літаратурныя стасункі дзвюх краін.

— Я рады, што Мінск далучыўся да нашага ўнікальнага праекта, які папулярызуе літаратуру. Такім чынам мы адкрылі новую міжнародную старонку. Спадзяюся, што «Кніжны цягнік» у будучыні з'яднае ўвесь славянскі свет, а потым далучацца і іншыя краіны, — распавёў ініцыятар фестывальнага руху «Кніжны маякі Расіі» Дзяніс Котаў. — Сёлета наш праект прысвечаны 80-годдзю Вялікай Перамогі. Галоўная мэта гэтай творчай экспедыцыі, каб 80 % жыхароў нашых краін чыталі мінімум 12 кніг за год і, вядома, распавесці маладому пакаленню пра самую розную літаратуру, але ў першую чаргу патрыятычную. Таму мы ўдзяляем вялікую ўвагу кнігам пра Вялікую Айчынную вайну.

Старшыня Саюза пісьменнікаў Санкт-Пецярбурга Валеры Папоў прызнаўся, наколькі задаволены, што вандроўка пачалася менавіта з Мінска, дзе сустрэлі ярка і ўрачыста. Ён запрасіў беларускіх калег абавязкова прыехаць на «Кніжны салон» у маі.

— Мы з асаблівым пачуццём чакалі паездкі ў Мінск. Той белы снег, што нас сустрэў, — нібы белы аркуш, на якім мы пішам яшчэ адну новую гісторыю нашых літаратурных стасункаў, — падзяліўся сваімі ўражаннямі вядомы пісьменнік Алег Рой. — Рады, што будзе многа цікавых сустрэч! У Мінск я прывёз свае дзіцячыя кнігі

і раманы патрыятычнага характару, каб знаёміць маладых чытачоў і з гэтай тэмай.

«Кніжны цягнік» праехаў па маршруце Санкт-Пецярбург — Мінск — Масква — Ніжні Ноўгарад — Казань — Ульянаўск — Валгаград. У кожным горадзе пісьменнікі правялі дзень, але праграма была вельмі насычанай: сустрэчы з чытачамі, круглыя сталы, прэзентацыі кніг і г. д. Арганізатары перакананы, што дзякуючы такому праекту цікавасць да кнігі яшчэ больш узрасце.

Ірына ПРЫМАК
Фота Кастуся ДРОБАВА

Паэзія — майстэрства «агалення»?

Нядаўна ў мяне адбылася вобразна насычаная размова з паэтам-амагарам на тэму твораў Эдуарда Асадава, падчас якой суразмоўца выказаўся, што рускі вершнісец ужо занадта «здымае з сябе штаны», што такое «агалення» непатрэбнае і празмернае...

Я ж даводзіла супрацьлеглую думку: якраз «зняўшы з сябе штаны», паэт здольны закрануць душу чытача, а ў такім душэўным распрананні і магчымасці заставацца «голым» перад рэцыпіентам хаваецца адна з прыкмет нешараговага мастацтва. Праўда, калі паэзія — майстэрства агалення, прынцыповым становіцца, каб літаратару было што з сябе «здымаць», было што адкрываць.

вынайздзеную хутчэй за ўсё ў Францыі XIV стагоддзя форму з уласцівай ёй магіяй, што ствараецца дзякуючы эфекту гульні са словамі і сказамі. Класіка вечная, пра што б ні вялася размова: яна праходзіць праз стагоддзі ў амаль нязменным выглядзе і вабіць нас. У вершазнаўстве класічныя формы называюць «цвёрдымі» жанрамі, а ўбудаваная ў іх патрэба ў паўтарэнні адпаведных радкоў — ужо сам па сабе дзейсны мастацкі сродак. Галоўнае ў трыялеце пры разгортванні паэтычнай думкі — дасягнуць адчування натуральнасці і заканамернасці рэалізаванага паўтору радкоў, як тут:

Чым больш жыву,
тым болей прагну жыць:
Тварыць і адкрываць сусвет бясконцы,
Здзіўляюцца снегу, ранняму сонцу.
Чым больш жыву,
тым болей прагну жыць:
І хоць сляза самоты набяжыць,
Жыццёвы келіх буду піць да донца.
Чым больш жыву,
тым болей прагну жыць:
Тварыць і адкрываць сусвет бясконцы.

Студзеньскі нумар «Польмя» выходзіць за звыклых для чытача межы, што відаць са слова «драматургія», якое дадалі да звыклых назвы рубрыкі «Паэзія і проза». Алег Ждан-Пушкін прапаноўвае аднаактоўную п'есу «Старая, якая смяецца, або Да зямлі далёка». Невялічкі твор напоўнены беларускім каларытам, узноўленым у першую чаргу за кошт прадстаўленых жаночых характараў, якія паволі раскрываюцца ў размовах.

Наталля Жылевіч у нізцы «Душа застанеца» працуе з тонкімі матэрыямі: назірае, як дагарае душа, як запальвае ліхтары ноч, як памяць жартуе... І гаворыць пра эмацыянальна складаную, перажытую многімі, нязменна пакутлівую неадпаведнасць, калі родны і блізкі чалавек лічыць цябе чужой і далёкай:

Чужой... Калі крочылі побач у марак,
І вусны шапталі «Люблю!»
Чужой... Журавы недзе
ў восеньскіх хмарах,
Спявалі мне песню тваю.

Чатыры апавяданні Уладзіміра Васіла прысвечаны рознай праблематыцы: існавання беларусаў у цяперашні дзень і даўнія часы, ва ўмовах звыклых і незвычайных. У творах ёсць месца апісання нешараговых выпадкаў з жыцця

вёскі, і ў прыватнасці мясцовых «разбрак», а таксама аповеду пра тое, як ініцыятыва можа быць пакарана штрафам. Аўтара вабіць экзатычна тэма суіснавання Дамяніка Бякрэня на востраве з абарыгенамі ў пачатку XVIII ст. — гісторыя ўваходжання ў калектыў іншага сацыяльнага парадку, абжывання ды абмену вопытам з мясцовымі.

Аляксандра Жалізнава падрыхтаваў для чытача тры вершы любоўнай тэматыкі, аб'яднаныя ў нізку «Хто я без цябе?». Маладосць — асаблівы час пачуццёвага асваення свету, спазнання сябе ў адбітку вачэй і слоў каханнага ці каханай, таму і намагаецца адшукаць святло ў чужой душы лірычная гераіня, як сама прызнаецца. Чалавек прыходзіць у свет адзінока і ўразлівы, траціць жыццё, шукаючы сябе ў каханні да іншага, каб затым зноў пакінуць зямлю самотным.

«Навуковыя публікацыі» прадстаўлены дзвюма пазіцыямі, у першай з якіх Валерыя Максімовіч у артыкуле «Формы і механізмы рэалізацыі камунікатывных стратэгий у мастацкай творчасці», падкрэсліваючы вагу як рацыянальнага, так і ірацыянальнага фактараў, даводзіць, што ў прасторы эстэтычнага дыялогу рэалізоўваецца праз наяўныя англагічныя мадэлі. Апошнія ўключаюць у сябе каштоўнасці, уяўленні, перакананні, абумоўленыя шматлікімі сацыякультурнымі і кагнітыўна-сэнсавымі кантэкстамі. Даследчыца Вольга Губская даводзіць, што вынайздзены і апісаны ў публікацыі ««Камароўская хроніка» Максіма Гарэцкага: ад факта да фактаграфіі» алгарытм — «абсалютная вынаходка М. Гарэцкага як прадстаўніка новай беларускай літаратуры, якую пазней будуюць пасляхова развіваюць...».

Нязменна цікавыя і інфарматыўныя «Архівы» «Польмя» пачынаюць год з матэрыялаў Галіны Часлаўскай — публікацыі «Завочнае вяселле, разлучаныя двайняты і іншыя таямніцы сям'і Піліпа Пестрака». Тэкст з'явіўся дзякуючы ўспамінам Анастасіі Сцяпанавічы Пестрака, напісаным ёю ў 1985 годзе, ужо пасля смерці мужа-пісьменніка. З гэтых старонак чытач даведаецца пра рамантычнае знаёмства літаратара з жонкай і іх нетыповае вяселле ў вязніцы, пра вызваленне ды ўладкаванне жыцця на волі, а таксама пра нараджэнне двойні ды найвялікшую трагедыю сям'і. У ваеннай мітусні адну з дзяўчынак-двойнятак згубілі, затым дзясцігоддзямі шукалі, а, знайшоўшы, не былі ўпэўнены, што гэта іх дзіця.

У рубрыцы «Памяць» прадстаўлены арыгінальны ракурс успрымання даследчыка беларускай літаратуры і філасофіі вачыма сталага супрацоўніка бібліятэкі. Раней, да распаўсюджвання электронных выданняў і сховішчаў, людзі навукі ледзьве не жылі там, але і цяпер храм ведаў — не толькі неабходнасць, але і асалода чытання папяровай кнігі ў прыгожым постмадэрнісцкім будынку. Зміцер Давідоўскі, супрацоўнік залы беларускай літаратуры, у публікацыі «Уладзімір Конан — сябар беларускага аддзела Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі» ўшаноўвае імя вядомага ў айчынай гуманітарыстыцы чалавека, згадваючы і іншыя волатаў думкі.

У рубрыцы «Да 80-годдзя Вялікай перамогі» Наталля Ніканчук выступае з гістарычным нарысам «Месца для подзвігу», дзе разважае пра тое, што ваенныя заслугі бываюць розныя. Подзвіг — гэта не толькі нешта маштабнае і запамінальнае, здзейсненае аднарадова, але і паступальныя, працяглыя,

малапрыкметныя, значныя рэчы, якія чалавек робіць на карысць сваёй сям'і ці радзімы. Так і сціплы герой нарыса «дапамагаў партызанам, як мог, і змагаўся ў Чырвонай арміі не горш за іншых».

Рубрыка «Краязнаўства» прадстаўлена публікацыяй Івана Лапо «Заклікаў да напругі друк Калінінскай акруговай газеты «Наш працаўнік». Да ўвагі — агляд зместу выдання ў часы актыўнай перабудовы ладу жыцця нашай краіны, калі ўтвараліся шматлікія дзяржаўныя арганізацыі, у тым ліку і творчыя аб'яднанні, калі адбывалася калектывізацыя. Падобныя выданні — з мінулым, з гісторыяй — заслугоўваюць асаблівай увагі, таму што акумуляюць у сабе досвед папярэдняга: і жыццёвы, і працоўны.

У рубрыцы «Далягляды» звяртае на сябе ўвагу публікацыя Міколы Берлежа «Беларуская літаратура на Мальце». У цэнтры ўвагі аўтара знаходзіцца астраўная дзяржава, рэйтынг якой сёння расце і ў беларускіх турыстаў. Яна размешчана на Мальтыйскім архіпелагу ў цэнтральнай частцы Міжземнага мора паміж Паўночнай Афрыкай і Сіцыліяй. Лёс закінуты туды народжаную ў Расіі пісьменніцу Яну Псайла, якая сёння з'яўляецца членам Саюза паэтаў Мальты і працуе на карысць развіцця не толькі мальтыйска-расійскіх, але і мальтыйска-беларускіх сувязей, перакладаючы вершы нашых літаратараў для літаратурна-мастацкіх выданняў. Дзякуючы ёй мальтыйскі чытач можа пазнаёміцца на сваёй мове з некаторымі творами Францыска Скарыны, Максіма Багдановіча, Якуба Коласа, Янкі Купалы, а таксама сучасных беларускіх паэтаў і пісьменнікаў, напрыклад, Віктара Шніпа, Алеся Бадака.

«Кнігарня» і яе рушнівы працаўнікі гэтым разам знаёмяць нас з трыма новымі кнігамі, сярод якіх ёсць як персанальныя, так і калектывныя выданні. Анастасія Гагоўчыц у публікацыі «Мастацкі свет праграмнай літаратуры» расказвае пра зборнік твораў «Горкі ліпавы мёд», у які ўвайшлі аповесці і апавяданні з вучэбнай праграмы па беларускай літаратуры. Аўтар робіць падрабязны агляд размешчанага ў кнізе мастацкай прозы, засяроджваючы на ўзятых пісьменніках праблемах, каб пераканаць, што «кожны твор, нягледзячы на невялікі памер, — гэта цэлы сусвет, дзякуючы якому адбываецца павелічэнне кругагляду і развіццё ўяўлення падлеткаў». Аліса Міцкевіч у рэцэнзіі «Слодыч васільковага мёду» шматбацьцэльна расказвае пра новую кнігу вершаў Віктара Шніпа «Нагата для паэзіі». Чытач запэўніваецца ў немінучасці сустрэчы з россыпам беларускіх архетыпаў, паглыблення ў рытм колаў цяжкіх, якія закаляваюць і гіпнатызуюць. Падкрэсліваецца нейкая асабліва прыцягальнасць для В. Шніпа вобраза ваўка, значэнне якога чытачу яшчэ неабходна будзе разгадаць. Шкадуе рэцэнзент хіба толькі пра тое, што не вылучаны ў асобны раздзел верлібры, многія з якіх выглядаюць шэдэўральна. У завяршэнне Алесь Карлюкевіч расказвае пра кнігу Вольгі Русілі «Котра» ў публікацыі «Пісьмы ў родныя Бершты». Аказваецца, што знаёмства з вершамі паэтэсы ў аўтара надзвычай працяглае — яшчэ з яе першага выступлення ў друку ў студэнцкія часы. Рэцэнзент запэўнівае чытача: «Моц шчырасці, вартасць адкрытага расповеду пра сваё ўласнае жыццё запаўняюць усе старонкі».

Наталля БАХАНОВІЧ

Героі як жывыя

Сярод беларускіх дзіцячых пісьменнікаў, на творах якіх выхавана ўжо некалькі пакаленняў юных чытачоў, адно з першых месцаў належыць Эдзі Агняцвет. Аб мастацкім узроўні яе творчасці сведчыць і тое, што Эдзі Сямёнаўна ў 1986 годзе за кнігу «На двары алімпіада» была адзначана Міжнародным ганаровым дыпломам імя Х.-К. Андэрсена. Пра запатрабаванасць напісанага ёю кажа і тое, што яно часта перавыдаецца. Вось і нядаўна ў Выдавецкім доме «Звязда» выйшаў паэтычны зборнік «Свята кнігі» (укладальнік Наталля Крыцкая). Змест яго склалі вершы, уключаныя ў вучэбную праграму для II, III і IV класаў сярэдняй школы па прадмеце «Беларуская літаратура (літаратурнае чытанне)». А чаму назва менавіта такая, відаць з аднайменнага верша:

*Паплылі на рэках крыгі
З дзіўным гулам, сінім бляскам.
І прыходзіць свята кнігі,
Дзе прасторна вершам, казкам.*

*Дзе любімыя героі —
На малюнках як жывыя,
Словы матчыны з табою —
Лугавыя і лясныя.*

Гаворка ідзе пра Тыдзень дзіцячай кнігі, правядзенне якога, як вядома, прымеркавана да Міжнароднага дня дзіцячай кнігі, што адзначаецца штогод 2 красавіка. Аб чым паведамляецца ў зноскы да твора. Ды вучні, бадай, і так пра гэтае свята добра ведаюць, бо ў згаданы дзень у школах ладзяцца розныя мерапрыемствы, а часам і пісьменнікі ў госці завітваюць. Калі ж яны не прыходзяць, замест іх размовы з хлопчыкамі і дзяўчынкамі вядуць не толькі настаўнікі. Своеасаблівымі суразмоўцамі выступаюць і самі... кнігі.

Добра, што на гэты момант паспела трапіць да юных чытачоў і «Свята кнігі» Эдзі Агняцвет. З вершаў, змешчаных у зборніку, дзеткі каторы раз даведаюцца, як гэта цудоўна — мець такога памочніка, як кніга.

*<...> Нам прыносяць словы
Праўду, вернасць і адвагу,
І зялёны свет дубровы,
І чырвоны колер сцягу.*

*Колькі фарбаў захавана
У чорных літарых чароўных?
Колькі ёсць вышынёў нязначных
У радках — сцяжынках роўных?*

Што ўсё сапраўды так, прызнаецца і сам юны апавядальнік з верша «Я добрую кнігу...»: «Я добрую кнігу // Як цуда люблю. // Яна асвятляе // Людзей і зямлю». Ды і ўсе чытачы, пачынаючы з гэтых двух вершаў, якія змешчаны ў раздзеле «Зямля з блакітнымі вачамі», даведаюцца, якая яна непаўторная. Улічваючы ўзрост чытача, Эдзі Сямёнаўна змагла коратка сказаць, што характэрна для беларусаў і Беларусі. Моўныя сродкі мінімальныя, але, тым не менш, прамоўлена для хлопчыкаў і дзяўчынак шмат:

*Зямля з блакітнымі вачамі —
Раздолле рэчак і лугоў!
Тут называюць Васількамі —
На Беларусі — хлапчукоў.*

Раздзел «Зямля з блакітнымі вачамі» — адзін з пяці, прадстаўленых у кнізе: «Асілкі», «Майстэрня», «Чаму ў трывозе Дзед Мароз?», «Доктар Смех» — гэта праяўленне цудоўнага ведання Эдзі Агняцвет псіхалогіі дзяцей. Яна пры жыцці часта сустракалася са сваімі юнымі чытачамі. Даўняе сяброўства ў яе было і з вучнямі Рэспубліканскай школы-інтэрната па музыцы і выяўленчым мастацтве. Яны ж не толькі ўважліва знаёміліся з яе творами,

але і стараліся па-свойму іх аформіць. Плёнам творчай садружнасці стала кніга «Доктар Смех», якая ў 1977 годзе выйшла ў выдавецтве «Мастацкая літаратура». Праілюстравалі яе самі дзеці. Юныя мастакі з гэтай школы працавалі і над зборнікам Эдзі Сямёнаўны «Ад зярнятка да вясёлкі».

«Свята кнігі» выйшла ў іншым афармленні (мастачка Ганна Архіпава). Але няма сумнення, што з творами Эдзі Агняцвет з задавальненнем пазнаёмяцца і сучасныя дзеці, як некалі іх бацькі і дзядулі. Асабліва з такімі, якія з вясёлымі сюжэтамі. Да іх адносіцца і верш «Доктар Смех», што ўжо ў самым пачатку інтрыгуе:

*Я хварэў.
І выйшаў з хаты
Бледны, ціхі, сумнаваты.
Ой, за гэтых шэсць дзянькоў!
Наглытаўся парашкоў!
Стрэптацід, пірамідон...
У вушах застаўся звон.
Што рабіць? І я паехаў
У гасцінны домік смеху.*

А ў доміку гэтым такое адбываецца! Ні за што ні здагадаешся, калі ў ім не пабываеш: «Гэта я? Качан капусты // Адлюстроўваецца ў люстры. // Ані носа, ні вачэй, // Ані шыі, ні плячэй. // Прамінула пяць хвілін — // Пяць змянілася карцін». Далей — яшчэ больш нечаканага: «Я пайшоў у правы бок — // Замест носа — агурок», «Азіраюся назад — // Там, у люстры, акрабат», «З усіх бакоў // Трыццаць выйшла хлапчукоў. // Я маўчу — яны маўчаць, // Я крычу — яны крычаць». Выснова відавочная:

*З'еў я лекаў цэлы мех —
Пахудзеў аж напалову.
А зрабіў мяне здаровым
Добры дзядзька — доктар Смех!*

Творы ў кніжцы, зразумела, розныя. Але ёсць тое, што іх аб'ядноўвае незалежна ад сюжэта. Усе яны напісаны з добрым веданнем псіхалогіі маленькіх чытачоў, а гэта, несумненна, паспрыяе таму, што з імі яны не толькі пазнаёмяцца на ўроках ці пазакласных занятках. Шмат каму захопчацца мець «Свята кнігі» і дома. Таму можна не сумнявацца, што кніга будзе запатрабавана.

Язэп ЛІТВІНОВІЧ

Страчаная і знойдзеная памяць

У выдавецтве Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П. М. Машэрава зусім невялікім накладам пабачыла свет краязнаўчая праца Франца Сіўко «Фабрыка Міжрэчча: ад паперні да вадаспада». Аўтар грунтоўнага нарыса расказвае пра адзін з гаспадарчых аб'ектаў на рацэ Вята...

Звыдавецкай анатацыі да кнігі: «На мяжы XIX — XX стагоддзяў прыкладна дзесяцікіламетровая адлегласць ніжняга цячэння ракі, левага прытока Заходняй Дзвіны, змяшчала шэсць вадзяных прадпрыемстваў. Найбольш вядомае з іх — паперня (пазней — млын, затым — гідрэлектрастанцыя) у фабрычным пасяленні (асадзе) Міжрэчча. Гісторыі яго з'яўлення і зменам профіляў вытворчасці і, адпаведна, трансфармацыям назвы прысвечана гэтае ілюстраванае эксклюзіўнымі фотаздымкамі выданне».

Франц Сіўко на працягу значнага адрэзку часу расшукваў звесткі пра Фабрыку Міжрэчча. Цяпер аб'ект з'яўляецца месцам турыстычнага паломніцтва. І, відавочна, многія звесткі пра тое, як гаспадарылі на ім, хто з'яўляўся ўласнікам, хто непасрэдна працаваў тут, у якіх умовах і якіх грамадскіх, сацыяльных, эканамічных варунках жылі людзі, будуць да месца ў знаёмстве з мясцінай падчас экскурсійных адкрыццяў. Шлях даследчыка да высвятлення ісціны быў няпростым... «На жаль, са згаданых цікавостак гэтага некалі ішчыльна населенага ўскрайку памежнае Віцебшчыны мала што захавалася. Нешта згублена падчас ваенных падзей ды пасляваенных пературбацый, да нечага стыхія аказалася незычлівай, нешта стала ахвярай людской неразумнасці і сквапнасці. Пісьмовыя ж сведчанні пра колішняе грамадска-палітычнае і побытава-гаспадарчае ўладкаванне краю калі і захаваліся, дык з розных прычын нават хаця б зольшага дагэтуль, на жаль, не даследаваны. І калі б не працы

Міраслава Задоры-Цішэўскага, які пакінуў для нашчадкаў падрабязныя запісы пра тутэйшае жыццё міжваеннага часу, ды шчыраванні мёрскага краязнаўца Вітольда Ермалёнка, многае і наогул, напэўна, засталася б страчаным незваротна». І ўсё ж Франц Сіўко прайшоў шлях збірання памятак пра мінулае — далёкае і часам яшчэ блізкае...

Аўтар паказвае — лаканічна, аперыруючы дакладнымі фактамі, спасылкамі на дакументы — біяграфіі людзей у стасунках з млыном і гідрэлектрастанцыяй. Даследчык аргументавана аспрэчвае міфы, якія ствараюцца вакол тэмы Фабрыкі Міжрэчча ў інтэрнэт-публікацыях. І сам ставіць пытанні, калі тое ці іншае меркаванне здаецца яму перамернаўчым, пазбаўленым дакументальнай асновы.

Нарыс пра Фабрыку Міжрэчча — узор краязнаўчай працы, выданне, на якое варта звярнуць увагу ўсім, хто імкнецца па-сапраўднаму даследаваць і апісваць свой родны край.

Кастусь ЛЕШНІЦА

Чытацкі дзённік
Навума
Гальпяровіча

Пра «Меч князя Вячкі»

Бывае, часам хочацца перачытаць Бупадабаную некалі кнігу, але крыху боязна: раптам будзе не тое ўражанне, як некалі, калі чытаў упершыню. Восьмеш з паліцы і пакладзеш зноў. Так я некалькі разоў прымяраўся да працытанага яшчэ ў васьмідзясятых рамана Леаніда Дайнекі «Меч князя Вячкі». Памятаю тое ўражанне, што пакінуў твор, які стаў таксама любімым для майго адзінаццацігадовага сына.

І вось разгортваю першую старонку:

«Рака трывожна шумела ў начным змроку. Пахла гнілымі водарасцямі, рыбай, паленым драўняным вугалем, які штогод выкідвалі ў Дзвіну з дружыннай кузні, што стаяла на самым беразе.

Чалавек нячутна, як прывід, вынырнуў з вады. Трымаючыся левай рукою за бярвену (гэта быў разбураны вільгацію) і часам ствол калісьці магутнай ліпы), ён плыў, шырока і моцна падграбаючы правай рукою».

Сюжэт захоплівае адразу. Барацьба старажытнага Полацка з тэўтонскімі крыжакамі. Полацк — як сімвал вольнага горада з мужнымі і нескаронымі людзьмі. «Горад вялізны, людзей поўнае мора... А цэрквы якія! А палаты баярскія і княжацкія!.. Адно толькі полацкае паветра чалавека вольным робіць».

Не ведаю, ці разлічваў пісьменнік толькі на юных чытачоў (кніга выйшла ў выдавецтве «Юнацтва»). Як для мяне, раман цікавы чалавеку любога ўзросту. Напісаны прастай, але ў той жа час багатай сакавітай мовай, ён нагадвае захапляльны трылер з трывожным чаканнем: чым скончыцца супрацьстаянне палачан з тэўтонскімі рыцарамі — крыжакамі.

Тут ёсць і асабістая трагедыя князя Вячкі, калі тэўтонцы захапілі яго пяцігадовую дачку і патрабуюць за гэта здаць родны горад. Яго адказ на гэта, які ён адрасаваў любай дачушцы, быў такі:

«Я твой бацька, але я князь полацкага роду. Зямлю, што прадзеда перадалі ў спадчыну, трэба ад ворагаў бараніць, веру нашу адстойваць».

«Якім словам нашчадкі ўспомняць мяне, маіх вояў? — думаў Вячка. — Што скажуць пра нас? Я, як і ўвесь мой народ, жыў у вечных баях. На ўдар мы адказвалі ударам, не скарыліся нікому, ні перад кім не схілілі галаву. Такі народ не памірае. Я ішчаслівы, што жыў і жыўу з такім народам. Я ішчаслівы, бо я чуў крык ваўкалака над Дзвіной».

Відавочна, што па рамантычным пафасе твор Леаніда Дайнекі пераклікаецца з матывамі ранняга Караткевіча. Але ў той час, калі пра мінулае роднага краю не так шмат было напісана, гэта гучала свежа і актуальна. Дарэчы, гэты пафас не страчвае сваёй прывабнасці і сёння. Спадзяюся, што твор стане таксама любімым і для майго ўнучка.

Але вартасць рамана яшчэ ў тым уменні, уласцівым сапраўды таленавітаму творцу, які здолеў стварыць сапраўды яркую і кранальную карціну з жыцця нашых продкаў, перадаць людскія пачуцці і драмы.

Соф'я ШАХ

Між сумбуру думак і пачуццяў...

* * *

Прыручыў душу маю вачамі,
позіркамі думнай дабрыні,
прыручыў душу маю рукамі,
чысцінёй пляшчотнай цеплыні.
Прыручыў ты голасам штодзённым,
у якім трывога, клопат, здзіў,
у якім даверу лад натхнёны —
нашай лучнай долі лейтматыў.
Прыручыў расчыраваннем вершаў,
споведдзю санетаў, іх вянкаў,
каб мой лёс уражана залежаў
ад цябе на тывсячы гадоў.

Прыручыў каханнем-хваляваннем,
трапяткім сэрцабіццём,
прыручыў усім сабой дазвання —
і сабою, і сваім жыццём.
Прыручыў — і незваротна знік.
Не ўмяшчаецца дыханне ў крык,
як трываць-агораць разлучэнне
мне пасля такога прыручэння?!

* * *

Калі ўсё ж адступае скрухі гнёт
ад гэтай непераадольнай страты,
тады цікаўнасць знаць імкне наўпрост,
і дзе ты там цяпер, і чым заняты.

Дзіцячая цікаўнасць хоча знаць,
і хто ты, што ты там і з кім сябруеш,
якую там святую дабрадаць
ты бачыш, адчуваеш або чуеш.
Дзіцячая цікаўнасць, аб якой
не раз казаў, калі былі мы разам...
Што вершы ўдзячна прысвячаў ты ёй,
ці помніш там сваім нябесным часам?
Дзіцячая цікаўнасць верх бярэ —
так хочацца хоць трошкі

нешта ведаць,
пакуль, о мой каханы, аб табе
мае скрухотнасці маўчаць і церпяць...

* * *

Між сумбуру думак і пачуццяў,
ад якіх закрыла яву мглою,
недаўменне струніцца ў пакуце:
як такое здарыцца магло?
Колісь мы жыццё назвалі эрай,
нашай эрай, нашай назаўжды,
і мяне перапаўняла вера:
будзе так і ў сотыя гады.

Далечы бясконцасць узнікала,
спеўнай сутнасцю імкнула ўвысь,
нават паміж хмар зіхцела-ззяла
нашаму суладдзю на карысць.
Для таго і набылі з табою
сонечныя крылы на дваіх,
каб, здаецца, за любой мяжою
утрымалася жыццё на іх.
Толькі раптам — глуша спусташэння,
прагу жыць з самой зямлі змяло,
і хварэе скрухай недаўменне:
як такое явай стаць магло?!

* * *

Чымсьці Бога мы расчаравалі,
нават угнявілі, пэўна, чымсь,
што адняў і нашых спеваў далі,
што прыкрыў і нашых мкненняў высь.
Штось не так, напэўна, мы рабілі,
думалі, напэўна, штось не так
і тым самым неўпрыкмет грашылі,
тым грашылі для сябе няўзнак.
А іначай як і растлумачыць,
яву-рэчаіснасць як прыняць,
што цябе ў ёй дадзена не бачыць,
дадзена не чуць, не адчуваць?
Тлумачэнняў не знайсці лагічных
для зямной адсутнасці тваёй —
гэта нат пацвердзіў навальнічны
гром у снежнай бурай снегавой.

* * *

Не так павінен ты з'яўляцца ў сне,
не так і не такім, —
не трэба гэтак засмучаць мяне
выглядам сваім.
Ты лепей усміхніся, падбадзёр

святлом-цяплом вачэй,
і мне ўзірацца ў процьму колкіх зор
будзе ўсё ж лягчэй.
Хаця не тое, мабыць, я кажу.
З усмешкай ты ці — без,
а не здаволю скрушную душу —
у гэтым сэнс увесь.
Адлегласць паміж намі не ўявіць,
не вымераць нічым —
ні тым, як мне адчай баліць,
ні нават — што за ім...
І ўсё-такі ў мае ты сны прыходзь,
удзячна буду й снам,
калі хоць сувязь гэткую Гасподзь
шчэ дазваляе нам.

* * *

Мілы-мілы, ты ўжо заплаціў
Богу за вялікасную шчодрасць,
што была нам існасна як здзіў —
шчадраты такой неверагоднасць.
Родны-родны, ты ўжо доўг аддаў
найвышэйшай на зямлі цаную,
сэнс якой служэннем ладкаваў
празе вершаспэву-неспакою.
Ясны-ясны, ты ўжо вольны дзесь
у прасторах галактычна-зорных,
ну а мне тут час астатні ўвесь
абярнуўся ў лёсавыя жорны.
Перамолвае для большых скрух,
для найболей адчувальнай скраты
вытрымку маю, мой дых і дух,
пустатой напятаю распяты.
Добра дзесь табе між кушчаў тых...
Падказаў бы, зорны мой дарадца:
ты плаціў — з табой былі ўдваіх,
як адной з адплатаю спраўляцца?

Валерый МАКСІМОВІЧ

Тытаны духу

Калі смуга спаўе мне часам сэрца
І рой вірлівы думкі запалоніць,
Я веру: пантэон адзінаверцаў
Ад згубнае напасці абароніць.

Надзейнымі заступнікамі стануць
Купала, Колас, Багдановіч, Цётка —
Іх светлыя абліччы зноў паўстануць
У памяці з'ясненасцю трапёткай.

Наыве ўзнікне іх пачын належны,
Адчай і крыўда, боль і хваляванне,

Раішчасць вырваць з кіпцюроў
драпежных
Свой родны край, чужынцамі забраны.

Каналі дні ў віхурным беспрасвеці,
Ды вольны дух не знаў сабе спачыну:
Гнаў прэч журбу,

мяцеліў друз і смецце,
Каб зберагчы, каб адстаяць Айчыну;

Каб праўду пракаветную раздольна
Вярнуць на кут пачэсны, ганаровы,
Каб быць краіне незалежнай, вольнай,
Трывушчай сваёй моцай каранёвай.

І сёння ў час каляных зломаў-зрухаў
Я захаваць святую памяць мкнуся:
Валадары-тытаны слова-духу
Трымаюць моцна неба Беларусі.

Купалава спадчына

Не хачу,
Каб у сіверных сцюжах вечнасці,
У бязмоўным,
У ціхім згасанні тлеючы,
Адыходзіла
Мялява са Шляху Млечнага
Наша спадчына,
Кволай душой нямеючы.

Не зміруся
Я з конам такім бязлітасным,

Не згаджуся
Ніколі з прысудам здрадлівым —
Прысягну
Толькі мэце адной вялікаснай
І адпрэчу
Без жалю бязвер'е ўладнае.

Удыхну
Я паветра празрыста-звонкае,
Пасля ўскрытку,
Збудзішы грымотна раніцу:
— Ты жыві,
Мая спадчына крэўна-родная!
Што Купала прарочыў,
Хай тое спраўдзіцца!

Узыду
На курган векавечна-здумнены
І паслухаю спеў
Над прасторай з'ясненай.
Быццам лекі,
Той спеў і для сэрца чуйнага,
І для чуйнай душы
Неспатольнай, зраненай.

Мне заўсёды
У рупнай хадзе жыццёвае
Шчырай, любай,
Кранальнаю песняй матчынай
Грэе сэрца святая
І бласлаўная —
Несмяротная існа! —
Купалава спадчына.

Па кім гучыць звон?

Параненая, у роспачы, зямля:
Сыны яе — на грозным полі сечы,
Крывёй набухла чорная ралля,
Студзёніць душы слотная макрэча.

І над усім — дзікунскі студны страх,
Вар'які рэзрух і скавышы шалёны...
Уваччу застыў здранцвела-немы жаж,
І хтосьці ішле наўслед свае праклёны.

Паўстаў на сына сын,
на брата брат, —
Няма на свеце горшае жахоты...
Б'е здрадліва — у сэрцы — куляў град,
Драпежна смерць цікуюць кулямёты.

Ах, хлопцы не апошняе вайны,
Ці не шкада хацін вам зруйнаваных
І жыццяў чалавечых адабраных?
Вы чуеце? —
паўсюль звяняць званы.

Па кім той звон — набатны, грамавы?
Якую вестку ішле ён так адчайна?
Мо шанец выжыць дасць ён —
хоць малы,
Ці стане ўсё ж малітвай памінальнай?

Маўчыць душа напятаю струною,
А звон няўсцёрп сігнал свой пасылае...
І толькі маці ў цемрадзі глухой
З вайны сваю крывіначку чакае...

Мацвей ЛІШЫН

* * *

Вось так... Пачаў лічыць на пальцах,
Каб сціхамірыць стан нервовы.

Не ведаю, чаго баяцца,
Але душа — на дзве паловы.

Бы птушкі ў розных кірунках,
Ляцяць, шукаюць раўнавагі.
Мой час нястрыманы і хуткі
Нясецца прэчкі без павагі.

Зіма ідзе, вясна настане,
Зазелянее зноў дарога.
Прачнуся недзе там у маі,
Калі збяжыць з цяплом трывога.

* * *

Дзе роўнядзь, бы тое лютэрка, —
Чароўнае возера мрояў.
Там сонца — рудая талерка,
А промень — лязо супакою.

У цішы лунае самота,
Але не даводзіць да краю.
Куды мы ідзем і навошта,
Няўжо я заўсёды блукаю?

Адказ гулкім рэхам пачуўся:
Каханне — салодкае слова.
Туды нетаропка імкнуўся,
Дзе шчасця спрадвечная мова.

* * *

На сем аскепкаў падзялюся
І на зямлю ўпаду крывёй.
Няхай усе няспынна хлусяць,
З раллі — пакуль яшчэ жывой —
Замест травы узнікнуць крылы,
І панясуць вятры на іх
Туды, дзе гора не хадзіла,
Дзе месяць грудзі вольны ўдых.

* * *

Горад. Студзень. Снег і мары,
Што вядуць нас да нябёс
Праз далёкія абшары,
Дзе схаваўся «лепішы» лёс.

Вось такое разуменне
«Ініяземнага» жыцця.

Дай нам Божа больш натхнення,
Дай сысці ад забыцця.

Горад. Студзень. Дождж і мары...
Зноўку непраглядны дзень.
Імаіх — быццам бы пачвары.
Чалавек паўзе як цень.

* * *

Сярод анэльскіх твараў бачыў
Твае гарэзлівыя вочы.
На небе Месяц зоры лаішчыў,
А я кудысьці шпарка крочыў.

І позірк з'едлівы між крылаў
Мяне спыніў тады знянацку.
Навошта нас зіма прысніла?
Я зноў стаў марыць па-юнацку.

Паветра болей не хапае,
Жыццё перапісала мроя,
Бо сэрца несупынна дбае...
Палае велічна табою.

Казімір КАМЕЙША

Прадчуваў жа Язэп Драздовіч, калі скажаў аднойчы: «Мяне яшчэ пашукаюць». Вось і шукаю. Нават ужо ў знойдзеным, у тым, што неаднойчы чытаў. Нават мала было мне таго, дык праехаў (мэнавіта праехаў) тымі самымі мясцінамі, дзе ён хадзіў-вандраваў. І яшчэ шукаю. Бо яго сапраўдны партрэт для мяне застаецца ўсё яшчэ недамаляваным.

Незалежны ў сабе самім, ён быў шмат у чым залежны ад таго свету, у якім жыў і тварыў. Гэтая залежнасць дала яму ў рукі посах вандруніка. Але і тут ён быў унутрана незалежны. Многія жадалі прысядзібіць, прыдоміць, прывулаваць яго да нейкага кутка на гэтай зямлі. На Віцебшчыне, дзе ён нейкі час настаўнічаў, яму выдзелілі нават дом і карову. Думалі, утрымаюць. А ён, незалежны ў сабе, схопіў свой посах — ды ў дарогу. Можна б, усё па-іншаму складалася, каб пашанцавала з тым сватаннем да вучаніцы-гімназісткі? Хоць і ў гэтым я сумняваюся.

Ён, бясспрэчна, — таленавіты майстар. Але не вузкапрафесійны, а рознабаковы. Наш «беларускі Леанарда да Вінчы» (П. Сергіевіч) быў здатны на ўсё, за што ні браўся. Яго «закапалі ў шар зямны» без труны, захінутага ў белую тканіну, каб потым там, на Ліплянскім могільніку, ён паўстаў годным помнікам. Але ён не толькі зямны. Ён слыў яшчэ чалавекам касмічным. Яго касмічныя сны і малюнкi надта ж блізкія да нашай зямной рэальнасці. Сёння беларусы маюць ужо нават свой мужчынска-жаночы атрад касманаўтаў. Добра было б, каб яны ведалі ды згадалі і свайго неўтаймоўнага і цікавага папярэдніка, таленавітага дзядзьку Язэпа!..

І праз стагоддзі пасля патопу людзі свету не саромеюцца апранаць, есці, піць і тварыць усё дапатопае. Патоп навучыў іх толькі аднаму — баяцца новага патопу.

Сонца ўжо дабравата паўсміхалася ў вокны, а ён усё варочаўся ў ложку, пераадольваючы сваю ляноту, падымацца не хацелася. Пераварочваўся ў галаве разам з ім і ўчарашні гуллівы, з п'янаватай гаманой вечар. Паднялі яго бацькавыя словы, якія выплылі аднекуль разам з сонцам: «Не сонца павінна падымаць чалавека, а чалавек — сонца». Хата была бацькоўская, словы таксама яго. І ён тут жа падхапіўся з ложка і пабег даганяць раніцу.

Нібыта і праўда ёсць розум у гэтага яркага і стракатага матыля: ледзь не паўдня ён кружыцца і дражніцца з маладым катом, які здзіўлена і махнатай пыскай сваёй урос у шыбіну акна з другога боку. Пакрыляе ён, пакрыжыцца, ды зноў прынікне да шкліны. А коця наш аж не можа, ірвецца, кіпцямі сваімі скрабе па шыбіне, каб ухапіць нягодніка. Эх, як бы ён падурэў, пагуляўся з ім, ды... перад ім — мяжа, шыбіна. Дзіўна і пацешна глядзець мне на гэтую гульнію. Разумею ён, стракаты, што той, гожа і махнаты, ёсць звер, але звер ён толькі за шклом. А ў яго, матыля, тут цэлы акіян волі, і ён можа тварыць усё, што яму захочацца.

Паміж кубкам і вуснамі

З новых запісаў

Дваінік

Служыў ён у войску, недзе далёка ад дому, у самай глыбіні вялікай і неабсяжнай краіны. Там, як і ў яго родных мясцінах, было шмат лясной прасторы, цішыні, дрымоты і ўсялякіх лясных звабаў. Там і падчапіла яго сваім гожим вокам тамтэйшая лесавічанка. Там і ашлюбілі іх, словам, згарэў хлопец у залатым абручыку пярсцёнка і пачаў забывацца нават пра сваю родную пушчу.

Аднак працягвалася тое не доўга. Засумаваў ён, пачаў бачыць нейкія дзіўныя і страшныя сны. Лесавічанка, да якой яшчэ і не зусім прывык, стала адразу амаль чужою. І нека ён нечакана для ўсіх і нават для сябе самога дэзерціраваў, збег з чужых лясных абсягаў. Дзяцей яны чамусьці не прыдбалі, і гэта таксама не дужа трымала нашага героя ў далёкім краі. І вярнуўся ён у пустую бацькоўскую хату. Адзін. Ад нядаўняга застаўся на пальцы толькі бліскучы залаты пярсцёнак. Можна б, і зняў яго даўно, але той нібыта ўрос у палец, сядзеў на ім надзейна і мёртва. То хай і сядзіць — каму ён замінае, вырашыў ён. Але ад сваіх людзей нічога не схаваеш. Пачалі чапляцца да яго з розспытамі. Усёй праўды ён ім не расказваў, як мог, адгаворваўся, нешта дапрыдумваў. З'ездзіў у райцэнтр, шукаў сабе нейкае працаўладкаванне. А пакуль не знайшоў яго, хадзіў з бацькавай стрэльбай-дубальтоўкай па знаёмых лазняках, малініках ды асініках, думаў толькі сваё, паляваў. А нека на старой паўвысахлай канаве падстрэліў качура.

Падняў яго, яшчэ цёплага, з травы і пачаў разглядаць. На назе ў птаха, як і ў яго на рундэ, быў свой пярсцёнак. Белы, жалезны. На ім ён і прачытаў, што птах той быў кальцаваны ў далёкаватай Венгрыі, недзе каля возера Балатон. Як ён сюды заляцеў і чаго? Там жа ў іх, напэўна, цяплей.

— Што, уцёк ад Яе? — спытаўся ні то ў яго, ні то ў сябе. — Дык мы з табой браты па няшчасці. Каб ведаў, дык і не страляў бы... Ведай жа... Што ж, даруй...

І кінуў убок стрэльбу, прысеў на купіну і задумаўся... Качур гэтага не бачыў...

Часам жартую: «Нікуды цяпер не хаджу, парогі не абіваю, нікому не надакучаю. Але да адной Асобы звяртаюся ўсё часцей і часцей. Яна ў мяне цяпер самая галоўная начальніца. Прозвішча яе — Памяць. Сёння мы з ёй сустрэліся во як. Адгарнуў стары дзённічавы запіс: «Дзясяты дзень красавіка, год 1987-ы. Іслач. Цяпер гэта і рака, і наш творчы Дом. Сёння — Вялікдзень. Але чаму тут, ды і на душы майё так зімова. Снежыць, мяце, воўкам вые вецер. Засыпала мае бярозы, сок, што цурчэў ноччу ў мяшэчак з поліэтылену, прабіў яго і застыў вострым ледзяным сталактытам. Замяло, не відаць нават сцежак маіх на ўчарашнім утапаным снезе. Сосны так раскалыхвае ашалелы вецер, што яны сапраўды ледзь не ломяцца ў ствалах, хвошчуць адна адну венікамі кронаў. Шум то грозна нарастае, то сціхае. Часам вызіркне халоднае сонца. Кожная галінка і пры зямлі, і ля неба ў руху і дрыгатым трапятанні. Лётаюць у паветры цёмнаватыя абрыўкі кары, сыплюцца, падаюць старыя сухія шышкі. А думкі мае рою імкнуць туды, у вёску. Яна недзе там, і не надта далёка, за адным і другім борам. Гэта калі напрамкі, без пакланення дарогам...»

Няма ў мяне ні фотаапарата, ні фарбаў, ні пэндзля, але я спрабую засведчыць усё гэта словам. Сёння яго мне нават дастаткова, каб адчыніць дзверы старой нашай хаты, пабачыць і павітаць сваіх бацькоў, суседзяў, сваякоў. Магло б яно і знікнуць усё незваротна, а добра,

што засталося. Нават захацелася пабегчы, ужо не праз сцяну лесу, а сцяну часу, і паправіць там усё сумнае ды халоднае ў тым далекаватым часе...

Вунь на той, сярэдняй, паліцы ў паліклініцы на літару «К» стаіць і сумны томік выбранага маіх хвароб. Яго час ад часу гартаюць, чытаюць, моршчацца мудрыя лекары. Мне, аўтару, не даюць нават зазірнуць у мой аднагомік («Не положена!»). Не ўсё, што мне баліць, я паказваю сваім дактарам. Але часам пытаюся:

— Скажыце мне, *цярпенне* маё — гэта хвароба ці лякарства?

Адказу няма. Але сам я кажу сабе, што гэта хутчэй за ўсё — мужнасць.

Часта я скарджуся на сваю машыну знаёмым:

— Эх, і хапіў я гора з гэтай ломашынай!

Машына прырэчыць мне, злуецца:

— Не, гэта я хапіла гора з гэтым горавадзілам!

Сланечнік — самы сапраўдны і яркі вобраз роднага агарода. Вось круціць ён, як радарам, сваёй залацістай шапкай, цягнецца ўслед за сонцам, нібыта хоча зазірнуць яму ў вочы. А паспее, дык падобны на нейкую чорную скавародку, прылятаюць птушкі і дзяўбуць з той скавародкі тую самую смакату, якую любім і мы, людзі.

Яго дужа шануюць паэты, пішучы пра яго вершы, называюць яго імем кнігі. Задумаў і я такі верш, ужо і пісаць пачаў. А потым перадумаў. Навошта мне гэта? Ён жа сам сабе найлепшы верш, які геніяльна напісала сама прырода. Вось я і стаю ў сваім гародзе і чытаю яго.

Вочы ў вочы

Чалавек прызнаваўся мне, як перамог ваўка. Яны сустрэліся ў цёмным лесе, і іх позіркi перакрываўліся. Сваімі вачыма ён глянуў на воўка — вочы ў вочы. Воўк не вытрымаў яго позірку, разварнуўся і пайшоў сваёй дарогай, а ён — сваёй. Пайшлі, не азіраючыся. Трэба быць надта чыстым і смелым, каб глядзець вочы ў вочы не толькі чалавеку, але і зверу. Згадваю далёкаватае дзяцінства. Вось стаю я са сваёй віною перад школьным настаўнікам. А вочы ў мяне апушчаныя, бо вінаватыя. «Ну, глядзі мне ў твар!» — загадвае ён, а сам усміхаецца. А я, спрабуючы тое зрабіць, не магу, бо вінаваты. Магчыма, ёсць тут адно выключэнне: вочы ў вочы глядзець лёгка сваёй каханай. Тады гэтага прасяць і хочучы самі вочы.

Мужнасці трэба, каб гаварыць праўду ў вочы. Ды калі яшчэ тая праўда горкая. Людзі, што не баяцца мікрафонаў, лёгка ў іх хлусяць, сказаць праўду ў вочы часта не адважваюцца. Трэба вучыцца глядзець чалавеку ў вочы і гаварыць толькі праўду.

І нічым не цікавіўся гэты чалавек, ды праславіўся тым, што надта любіў цікаваць за іншымі. Цікаваў з-за фіранкі, з-за вугла, з-за куста. І шмат чаго выходзіла, выцікоўваў для сябе, большасцю брыдкага, нават не такога і смешнага, як здавалася самому. Ды меў ад гэтага вялікае задавальненне. І што цікава, нікому, ніколі, нідзе пра тое, падгледжанае, не хваліўся. Гэтае цікаванне было толькі сабе і толькі для сябе, для свайго задавальнення. Так і выправіўся аднойчы ў іншы свет з усімі сваімі сакрэтамі, назіраннямі. І ніхто не скажа вам, добра гэта ці блага. Ён і сам таго не ведаў.

Той заслоны, якая адгароджвае тэатральную сцэну ад глядзельнай залы, у тэатры самога жыцця не існуе. Па-за сцэнаю жыцця ёсць толькі нежыццё. А там заслона не патрэбна. Вось і мітусяцца, то хаатычна, то стройна-вайскова, усе на адной сцэне, кожны ў сваёй ролі. Нехта — у галоўнай, а большасць — у масоўцы. Дый паціху сыходзяць потым са сцэны, уступаючы месца іншым, новым. Кажу ўсё гэта я, ведаючы наперад, што ўзнікне запытанне, а каго ж бачу я глядачамі гэтай бясконцай дзеі. Пра рэжысёра вы, напэўна, здагадваецца самі. Згаджаюся, што гэта могуць быць зоры нябесныя, ды месяц, ды сонца, ды ўсё неба. А хто ж яшчэ можа бачыць нас на нашай сцэне?!

Найвялікшае жаданне паэта — сказаць сваё слова так, каб і праз стагоддзе хтосьці не мог апамятацца. Рэдка каму гэта ўдаецца.

У слухаўцы вясковай летняй раніцы надта шумліва: шмат гукаў, гулу, галасоў. Чуваць гэта і мне з разнасцежу акна. Гудзе пчала, гудзе піла, нагужліва падвывае чыясці матарная каса, гахае ў чыхіхці рука сярка, знесліся і кудачуць чыясці куры. Нехта кліча свайго ката, ганяе залётнага коршака, а хтосьці гукае ў грыбным лесе, шукаючы свайго суплечніка. На провадзе электраліні нотнай сямейкай уселіся ластаўкі, і іх мелодыя лёгкім ручаём цячэ ў акно. У адталай душы ўсё гэта зліваецца ў агульную непаўторную мелодыю, якую мы слухаем удаваі з раніцай. Добра, калі ты да гэтай мелодыі дабавіш і нешта сваё. Трэба адгукнуцца і сказаць свету, што ты яшчэ ёсць, нікуды не збег. І імя ў цябе тое ж — свой, пушчанскі!..

Яшчэ нядаўна на прывулічных сценах гэтых хат былі відаць невялікія сельсавецкія дошкі-памяткі, якія нагадвалі: «Тут жыве ветэран Вялікай Айчыннай...» Пайшлі з жыцця ветэраны, зніклі са сцен і тыя дошкі-памяткі. Засталіся на шалёўках толькі светлыя квадранці, сляды тых памятак. Вяскоўцы расказвалі мне і такое. Калі прыбівалі такую дошку да дной з хат, выйшла з яе і запратэставала кабата. «Пачакайце, — кажа, — вы тут напісалі, што ў гэтай хаце жыве ветэран. А чаму не напісалі, з кім жыве? А жыве ён са мной. А то пачнуць прыходзіць, чапляцца ўсялякія тут. Бо адзін жыве. А ўсе ведаюць, як аднаму жыць». Доўга пераканвалі жанчыну, што такое на памятных дошках не пішацца. А ўвесь біяграфічны матэрыял трэба шукаць у тым жа сельсавеце. «Баявая ў мяне баба, — сказаў тады сам ветэран. — З ёй можна было б і ў разведку хадзіць. Хай бы дапісалі і пра яе пару слоў. Але калі нельга, то што я зраблю?» Няма ўжо на гэтым свеце і яго, і кабаты той. А людзі памятаюць...

Чалавек падымаўся ў ліфце на свой паверх. Па валіцы і сумцы можна было здагадацца, што быў у нейкай дарозе. У кабіне ліфта адразу паветра водарам самай рознай парфумы. Чалавек пацягнуў носам і ўсміхнуўся:

— Мая ехала. Значыць, дома, чакае...

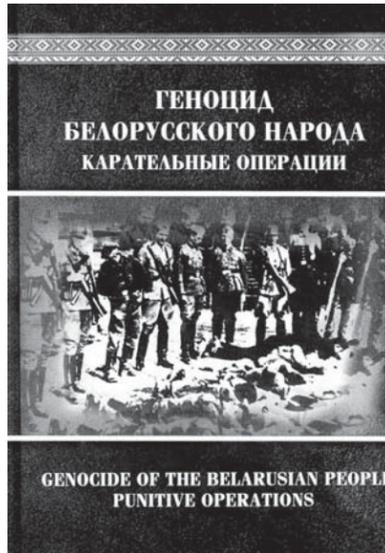
Зноў здзівіў мяне мой перакладчык. Гэтым разам ён маё «засцянковец» пераклаў як «застенчивый». Хоць, праўда, у гэтым штосьці ёсць.

Даспадобы мне і такі пушчанскі наказ: «У рэчцы заўсёды шукай вусця, а ў лесе — выйсця».

Голас натхнення на кніжных старонках

Нацыянальны конкурс «Мастацтва кнігі» ўжо даўно стаў пляцоўкай творчага выяўлення, дзе кожная кніга — прадмет мастацтва. Прапаноўваем пазнаёміцца з пераможцамі конкурсу і знайсці свой арт-аб'ект сярод унікальных гісторый беларускіх аўтараў.

Галоўны пераможца конкурсу, уладальнік Гран-пры «Трыумф» — РУП «Белкартаграфія» з выданнем «Нацыянальны атлас Беларусі». Работа над кнігай вялася з 2022 года, удзел прынялі больш за 400 спецыялістаў з розных сфер. Атлас змяшчае 20 раздзелаў, дзе можна пазнаёміцца з гісторыяй, культурай, эканомікай і мастацтвам нашай краіны. Над выданнем працавала больш за 50 дзяржаўных арганізацый рознага профілю, што сведчыць пра высокі ўзровень якасці і прафесіяналізму.

Падзеі Вялікай Айчыннай вайны засталіся ў мінулым, аднак і сёння, праз восем дзесяцігоддзяў, мы адчуваем уплыў тых крывава-х баёў. «Партызаны Беларусі» — гэта маштабны праект, які пачаўся яшчэ ў 2018 годзе, а сёння ў базе даных знаходзіцца больш за 218 тысяч партызан. Апублікаваныя ў выданні артыкулы знаёмяць чытача з імёнамі тых, хто змагаўся за Радзіму, хто хацеў хутчэй выгнаць ворага з роднай зямлі. Кожны матэрыял заснаваны на ўспамінах родных і блізкіх, на архіўных дакументах, што дапамагае скласці агульны партрэт героя Беларусі.

Перамогу ў спецыяльнай намінацыі «У люстэрку часу» падзялілі выданні «Савет бяспекі Рэспублікі Беларусь. 30 гадоў у адной камандзе» (Выдавецкі дом «Звязда») і «Навечна ў памяці народаў. Героі Савецкага саюза — ураджэнцы саюзных рэспублік, якія атрымалі высокае званне за вызваленне Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў» (выдавецтва «Чатыры чвэрці»).

Над выданнем «Савет бяспекі Рэспублікі Беларусь. 30 гадоў у адной камандзе» працаваў вялікі творчы калектыў. У кнігу ўвайшлі ўнікальныя фотаздымкі Беларускага тэлеграфнага агенцтва, аналіз падзей (палітычных, сацыяльных,

ваенных) у нашай краіне і за мяжой, а таксама асабістыя ўспаміны ўдзельнікаў і сведкаў. Выданне адлюстроўвае ўсе этапы 30-гадовага развіцця дзяржаўнага органа.

«Навечна ў памяці народаў. Героі Савецкага саюза — ураджэнцы саюзных рэспублік, якія атрымалі высокае званне за вызваленне Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў» вяртае чытача на поле бою, дзе разгортваюцца крывавае падзеі Вялікай Айчыннай вайны. У выданні — гісторыі подзвігаў і кароткія біяграфічныя звесткі прадстаўнікоў розных нацыянальнасцей з братэрскіх рэспублік — Азербайджана, Арменіі, Казахстана, Кыргызстана, Малдовы, Расіі, Таджыкістана, Туркменістана, Узбекістана. Быццам кадры з дакументальнага фільма, паўстае трагічная ахвара народаў у імя будучыні сваёй краіны. Навукова-папулярнае выданне нагадвае пра значны ўклад у перамогу прадстаўнікоў усіх саюзных рэспублік. Кніга з'яўляецца яркім прыкладам гістарычнай праўды пра вайну, дзе ніхто і нішто не забыта...

У намінацыі «Беларусь памятае» абсалютным пераможцам стала выдавецтва «Беларусь» з двума выданнямі — «Партызаны Беларусі» (аўтар ідэі Дзмітрый Жук, аўтар тэксту Алег Усачоў) і «Генацыд беларускага народа» (пад агульнай рэдакцыяй Генеральнага пракурора Рэспублікі Беларусь, доктара юрыдычных навук Андрэя Шведа).

Падзеі Вялікай Айчыннай вайны засталіся ў мінулым, аднак і сёння, праз восем дзесяцігоддзяў, мы адчуваем уплыў тых крывава-х баёў. «Партызаны Беларусі» — гэта маштабны праект, які пачаўся яшчэ ў 2018 годзе, а сёння ў базе даных знаходзіцца больш за 218 тысяч партызан. Апублікаваныя ў выданні артыкулы знаёмяць чытача з імёнамі тых, хто змагаўся за Радзіму, хто хацеў хутчэй выгнаць ворага з роднай зямлі. Кожны матэрыял заснаваны на ўспамінах родных і блізкіх, на архіўных дакументах, што дапамагае скласці агульны партрэт героя Беларусі. У партызанскіх шэрагах змагалася звыш 374 тысяч чалавек, наперадзе яшчэ шмат працы. Безумоўна, гэта не апошняе выданне, бо амаль кожны новы дзень адкрывае невядомыя старонкі слаўнага мінулага, і, магчыма, калі-небудзь мы будзем ведаць імёны ўсіх абаронцаў нашай краіны.

Выдавецтва «Беларусь» забрала і галоўны прыз у намінацыі «Духоўнасць» з кнігай «Сімвалы суверэннай Беларусі». За працу над гэтым выданнем Вялета Жук была адзначана ў намінацыі «Дызайн».

У выданні «Генацыд беларускага народа» прадстаўлены звесткі, атрыманыя падчас расследавання Генеральнай пракуратурай крымінальнай справы пра генацыд беларускага народа, у тым ліку факты масавага знішчэння падчас карных аперацый нацысцкімі злачынцамі, яшчэ не вядомыя грамадскасці. Апісаны планаванне і рэалізацыя карных аперацый «Прыпяцкія балоты», «Бамберг», «Хрушч», «Арол», «Грыф», «Трохвугольнік», «Карлсбад», «Клетка малпы», «Нюрнберг», «Гамбург», «Зімовы лес», «Хорнунг», «Русалка», «Герман», «Вясновае свята». Выданне будзе цікавае шырокаму колу чытачоў: супрацоўнікам дзяржаўным органаў, музейным навуковым работнікам, настаўнікам, даследчыкам, усім, хто цікавіцца гісторыяй Беларусі і падзеямі Вялікай Айчыннай вайны.

Пераможцам у намінацыі «Сіла ў праўдзе і адзінстве» стала работа Беларускага тэлеграфнага агенцтва «Суперпазіцыя. Паралельныя сусветы». Гэта зборнік тэматычных эсэ, напісаных пад уражаннем ад выстаўкі «Паралельныя сусветы». У цэнтры абмеркавання — дзяржава і апазіцыя, дзеянні і лозунгі, стварэнне і разбурэнне. Кніга аналізуе развіццё незалежнай беларускай дзяржавы, дзе ідзе ціхая, а часам і гучная барацьба паміж дзяржавай і апазіцыяй. У выданне ўвайшлі плакаты з архіва БелТА і Беларускага дзяржаўнага архіва кінафотонадакументаў.

Спецыяльным дыпломам і малым залатым фаліянтам узнагароджана кніга «Нацыянальны набытак Беларусі» выдавецтва «Адукацыя і выхаванне» ў намінацыі «За ўнёсак у захаванне гістарычна-культурнай спадчыны». Выданне знаёміць з духоўным і матэрыяльным багаццем нашай краіны. У кнізе апісана прыгажосць беларускіх архітэктурных помнікаў, сучасных будынкаў, пейзажаў і ландшафтаў, а яркія ілюстрацыі дапаўняюць цікавыя факты пра родную зямлю. Галоўная задача — натхніць чытача на займальнае падарожжа па Беларусі, падштурхнуць да вывучэння нашай гісторыі, культуры, географіі і прыродазнаўства.

У намінацыі «Навука і веды» перамагло выдавецтва «Беларуская навука» з кнігай «Дзяржаўнасць Беларусі: даты, факты, падзеі». У выданні адлюстраваны складаны шлях, які прайшоў народ Беларусі, пачынаючы са старажытных часоў і да фарміравання нацыянальнай суверэннай дзяржавы — Рэспублікі Беларусь. Шмат увагі аддадзена пытанням станаўлення і паляпшэння інстытутаў прэзідэнцтва і народаўладдзя. Яркія ілюстрацыі дапаўняюць сур'ёзныя факты, што палягчае ўспрыманне.

Выдавецтва «Мастацкая літаратура» стала пераможцам у намінацыі «ЛІТфармат» (выданне «Любімыя казкі нашых прабабуль»). Лёгка гумарыстычныя гісторыі знаёмяць маленькіх чытачоў з фальклорнай спадчынай. У кнігу «Любімыя казкі нашых прабабуль» увайшлі знакамітыя беларускія і рускія народныя казкі ў апрацоўцы Алеся Якімовіча і Аляксея Талстога.

Прызавае месца ў намінацыі «Дзесяцігоддзя» падзялілі выдавецтва «Мастацкая літаратура» (кніга «Як мядзведзікі тату згубілі») і «Адукацыя і выхаванне» (кніга «Глобус, ці падарожжа Ціма ў Індыю»). Цікавыя прыгоды галоўных герояў не пакінуць аб'якавым ніводнага маленькага чытача. Творы напоўнены цікавымі фактамі пра жыхароў нашых лясоў, а таксама пра традыцыі і звычкі далёкіх краін. Дарэчы, за кнігу «Як мядзведзікі тату згубілі» мастачка Ліяна Жванія адзначана ў намінацыі «Майстэрства».

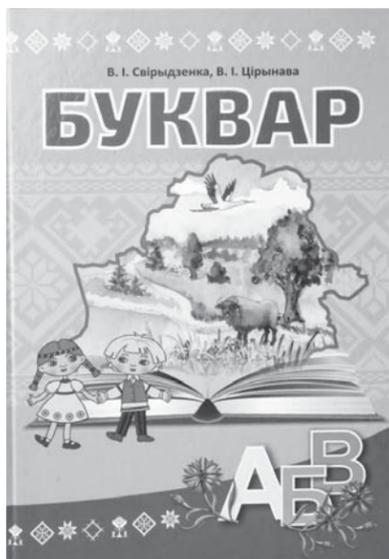
Абсалютным лідарам у намінацыі «Садружнасць» стала кніга «Ад Масквы да Брэста. Па дарозе славы» выдавецтва «Форум». Дадзенае выданне — праект Саюзнай дзяржавы, даведнік па памятных мясцінах Беларусі і Расіі, звязаных з Айчыннай вайной 1812 года, Першай сусветнай і Вялікай Айчыннай войнамі, а таксама іншымі гістарычнымі месцамі дзвюх краін.

Заслужаную ўзнагароду ў намінацыі «Сучасны падручнік» за выданне «Буквар» атрымала выдавецтва «Адукацыя і выхаванне». Здаецца, што новага можна прыдумаць на гэтую тэму, аднак «Буквару» ёсць чым здзівіць вучняў і іх бацькоў!

Нельга не адзначыць пераможцу ў намінацыі «Фотапогляд»: выданне «Беларусь. Зямля пад белымі крыламі» (выдавецтва «Беларусь»). У кнігу ўвайшлі мастацкія фотаздымкі Анатоля Клешчука, які праз лічбавую фатаграфію паспрабаў адлюстравать той вобраз нашай краіны, які быў апеты класікам беларускай літаратуры — Уладзімірам Караткевічам.

Апошняя па чарзе, але не па значнасці намінацыя «Арт-кніга», пераможцам у якой стала выдавецтва «Беларуская навука» з выданнем Аляксандра Лакоткі «Штрыхі кажуць: альбом графічных работ». Тут прадстаўлены творы аўтара, выкананыя ў розныя гады па матэрыялах экспедыцый па Беларусі і суседніх краінах. Унікальныя помнікі архтэтуры, традыцыйныя сядзібы, вёскі і мястэчкі — невялікая частка адлюстраванага мастаком культурнага багацця свету.

Лізавета КРУПЯНЬКОВА

З марай аб зары прадвесня

Не ўсе прыхільнікі паэзіі ведаюць пра Алесь Мілюця. Прычына ў тым, што пры жыцці ён так і не дачакаўся сваёй кніжкі. «Паэзія баразны» выйшла толькі ў 2003 годзе. Гэтая прычына вынікае з іншай, таксама важнай. Пастаянна жыву ў сваёй роднай вёсцы Скорычы цяперашняга Карэліцкага раёна, у якой нарадзіўся 6 кастрычніка 1908 года. Скончыў усяго два класы пачатковай школы. Вучыцца далей пера-шканджала штодзённая сялянская праца. Не толькі для выжывання, але, як пазней засведчаць лісты, дасланыя з фронту, і ў радасць сабе, бо любіў яе. А чаму застаўся самавукам, праўдзіва сказаў у вершы «Мая асвета»:

*Я без гімназіі, без універсітэта
Здабыў сабе патрэбную асвету...
О не! Не там... а за касой і плугам
Здабыў яе пры працы саматугам...
Дый хай пустым гардзіцца хто*

*дыпломам...
Я не гарджуся — бо мала яшчэ вядомы.
Бо шмат ў жыцці дазнаў бяды і мукаў,
Дык мушу вось —
застацца самавукам...*

Твор напісаны 22 лютага 1937 года, пад некаторымі іншымі таксама стаіць дата. Відаць, датаваў вершы, якім надаваў асаблівае значэнне. Як бы не даваў магчымасці з'яўлення папрокаў тым, хто ўбачыць у яго вершах адсутнасць належнага майстэрства. Хоць, чытаючы яго, як і некаторых іншых заходне-беларускіх паэтаў, таксама ўсведамляеш, што шмат хто быў людзьмі ад плуга і сахі. Арыентуючыся на іх, Алесь Мілюць і пісаў, выступаючы ў друку з 1928 года. Праўда, першыя публікацыі не выяўлены.

З'яўленне верша «***Беларусам я радзіўся...» у часопісе «Пралескі» (1934, № 1) доўгі час лічылася яго першай публікацыяй. Аднак, як высветлілася, ён напісаны яшчэ ў 1930 годзе. Гэта стала вядома дзякуючы публікацыі Ніны Цвірка ў «ЛіМе» (1990, 13 ліпеня) твораў Алесь Мілюця «Вершы паэта-франтавіка». Яна з супрацоўнікамі Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры наведла вёску Скорычы. Брат Алесь Мілюця Мікалай Макаравіч перадаў «калькі сшыткаў з аўтографам вершаў паэта розных гадоў, а таксама яго франтавыя пісьмы. Частка гэтых вершаў вядома нашаму чытачу. Яны друкаваліся ў розных калектыўных зборніках. Але большасць з іх яшчэ нідзе не публікаваліся».

Верш «***Беларусам я радзіўся...» у аўтарскім арыгінале называецца «3 родных песень». Чаму рэдакцыя часопіса «Пралескі» памяншала назву, здагадацца не цяжка. Новая назва адпавядала рэаліям дня. Аднак «3 родных песень» гучыць ніколькі не горш. У Алесь Мілюця сапраўды атрымалася песня роднай старонцы з галоўнай дзейнай асобай, прадстаўніком тытульнай нацыі. Ён у пэўнай ступені абагнаў час. Не збіраюся параўноўваць мастацкія якасці, але атрымаўся своеасаблівы літаратурны папярэднік «Беларускай песні» Уладзіміра Караткевіча.

Родная песня Алесь Мілюця — голас тых, хто адчуваў «здзек, пагарду і прыму» пад польскай акупацыяй. Прамоўленае лірычным героем — гэта голас тысяч і тысяч беларусаў, якія не забыталі пра сваю Радзіму:

*Беларусам я радзіўся,
Беларусам буду жыць,
Беларуску зямельку
Буду шчыра я любіць.*

*Бо радзімая старонка
Над усё мне прыгажэй,
Беларуская гаворка
Над усё мне даражэй.*

Алесь Мілюць.

Клятвай гучалі словы: «Славу родную і волю // Я нікому не прадам, // За народ свой беларускі // Я жыццё сваё аддам. // Хай загіне наша гора, // Здзек, пагарда і прыму, // Хай жыве для славы вечнай // Край наш родны — Беларусь». Гэтыя і іншыя творы пераконваюць у тым, што паэзія Алесь Мілюця бунтарная ў сваёй аснове. Развіваць іншыя матывы яму не ставала часу, а да некаторых з іх, як тэма каханьня, не падступіўся і з-за таго, што яго лірычны герой у асноўным самотны. У тым, што ён яшчэ не знайшоў тую, якая прывабіла б яго, пераконвае верш «***А ўсё ж спаткаемся з табой...»:

*А ўсё ж спаткаемся з табой,
Мая нязнаная дзяўчына,
І станем цвёрдаю стапой
На новых жыцця каляінах!*

Аднак і ў ім не засталася месца Ахоць крыху інтымным праяўленням пачуццяў. Над усім бярэ верх... ідэя. Не мною гэта сказана, а ў самім вершы: «Забудзем хутка лёс блэ — // Нам шчасце буйна зарунее, — // І заживём мы без туті, // Адною сагрэтыя ідэяй». А вось верш «***Скажы, чаму твой мілы зрок...» быццам напісаны іншым паэтам. Невядома, каму адрасаваны, «Прысвячаецца М. А.», але гучыць шчыра:

*Скажы, чаму твой мілы зрок
Маю душу навек урок,
Чаму пагляд тваіх вачэй
У жыцці за ўсё мне даражэй?*

Не меў належнай адукацыі, таму складана было і разнастаіць матывы сваёй паэзіі. Ён пісаў аб тым, што набалела, пра што не думаць не мог, але празмерная прывязанасць да канкрэтных рэалій не дазваляла мысліць глыбей і выходзіць на матывы агульналавецкія. Тады ў творах адсутнічала аднастайнасць. Праўда, прытрымліваючыся традыцыйнага верша, стараўся разнастаіць жанры. Напісаў «Трылет», «Актаву», «Санет».

У першых радках «Актавы» атрымаўся маляўнічы малюнак прыроды з надыходам зімы:

*Зіма... На шыбах кладуцца вузоры,
Спіць усё пад халоднай пасцеляй снягоў...
Эх, колькі дзіваў у вольным прасторы!
Колькі ўсюды разліта д'яментай-агнёў!..*

На жаль, завяршэнне твора — яшчэ адзін паўтор таго, пра што паэт ужо гаварыў неаднойчы. Усё сказана праўдзіва, адпавядае рэальнасці, але нічога новага не дае:

*Край мой! Хоць сёння ты ў смутку і горы
Бачыш крыўду і здзек сваіх
верных сыноў, —*

*Усё ж надзідзе той час —
ажыве ўсё кругом
І ты новым шчаслівым паўстаннем
жыццём.*

Тады ж, калі Алесь Мілюць асэнсоўваў тое, што адпавядала не столькі канкрэтным рэаліям, а дазваляла зірнуць наперад, было сугучнае яго спрадвечным марам аб лепшым жыцці, якія звязваў з палітычнымі і сацыяльнымі зменамі ў жыцці грамадства, ён узнімаўся да мастацкага абагульнення. Выказваючы ўласныя думкі, падзяляў і погляды іншых, хто не хацеў больш мірыцца з несправядлівасцю. У яго творчасці гэта стала асабліва адчувальным, калі прыходзілі звесткі, што хутка польскаму панаванню прыйдзе канец.

Вітаючы вызваленне Заходняй Беларусі, напісаў верш «Напрадвесні» — адзін з найлепшых твораў. У ім няма лозунгавай дэкларацыйнасці. Адсутнічае і тая правільнасць, якая часам гучала навязліва. Чытаеш і ў асобе лірычнага героя бачыш тых суайчыннікаў, якія толькі і чакалі радаснага дня. Хто гэты «нехта», у творы не гаворыцца, але здагадацца лёгка. Толькі дзкуючы яму настала «ружовая зара прадвесня», бо ён, «дужы, і смелы, і здатны» на ўсё. Не магу не працытаваць верш, бо ён уваходзіў у многія калектыўныя зборнікі:

*Нехта бразнуў сталёваю песняй,
Звонка сыпнуўшы іскрымі словы,
Каб з ружовай зарю прадвесня
Прабудзіць нашы нівы, дубровы.*

*Нехта дужы, і смелы, і горды
Расчасаў на загонах чупрыны,
І запелі шчаслівым акордам
Стрэхі хат і дарог каляіны.*

Такіх учынкаў гэтаму «нехта» мала, бо ён яшчэ на многае здатны: «<...> глянуў у цямняны шыбы // Залатою вяснянай касуляй, // Так ласкава глядзіць толькі хіба // На дзяцей дарагая матуля. // Нехта бразнуў сталёваю песняй, // Звонка сыпнуўшы іскрымі словы, // Каб з ружовай зарю прадвесня // Кожны з нас быў да працы гатовы».

«Зара прадвесня» падказала Алесю Мілюцю новую праблематыку яго твораў. Працуючы некаторы час ў рэдакцыі стаўбцоўскай раённай газеты, пісаў не толькі вершы, але і карэспандэнцыі. Аднак, відаць, гэтая праца не надта прываблівала. Як прыгадваў яго брат Іван Макаравіч у гутарцы з паэтам Міколам Бусько, «некаторы час ён працаваў бухгалтарам сельпо ў вёсцы Прылуці. Пасля ўладкаваўся ў банк у Міры. Наступны яго крок — стварэнне кааператывнай суполкі. У кожным паселішчы быў кааператыв і меў сваю назву». За гэтую справу ўзяўся невыпадкова: яшчэ ў юнацтве навучыўся ткаць, прасці на калаўроце. Цяпер набыў у Польшчы 100 кілаграмаў розных колераў фарбы, ды яшчэ «Каталог каляровых нітак і тканіны». Як бачым, быў многімі талентамі не абдзелены. Таму няшмат часу на вершы заставаўся. Па сведчанні таго ж Івана Мілюця, складаў іх «аручы за плугам. І ніколі нікому не паказваў. Толькі пасля вайны знайшлі яго агульны сшытак».

У вайну ж амаль не да іх стала. Збылося тое страшнае, пра што пісаў у 1937 годзе ў вершы «Калісь і цяпер». Ён і сёння гучыць актуальна:

*Калісь людзей вучыў Хрыстос,
як трэба бліжняга кахаць
і крыўду ўсяку дараваць.
Калісь людзей вучыў Хрыстос...
Цяпер жа — вучаць забіваць,
ляжыць гарматаў, бомбаў стос, —
хаця калісь вучыў Хрыстос,
што трэба ўсіх і ўсё кахаць!..*

«Універсітэтаў» не канчаў, але ўмеў чытаць, пісаць і гаварыць па-нямецку.

Баяўся, што акупанты прымусяць служыць ім. Выратавала тое, што пачалося вызваленне Беларусі. З таго моманту і пачаўся яго ваенны лёс. На жаль, кароткі. Прызваны ў войска ў жніўні 1944 года, загінуў ад снайперскай кулі ва Усходняй Прусіі 26 кастрычніка 1944 года. Быў пахаваны ў брацкай магіле пасёлка Ватуціна Нясцераўскага раёна Калінінградскай вобласці (Расійская Федэрацыя).

Збераглося шэсць лістоў, пасланых ім сястры Марыі. Гэта своеасаблівы летапіс аднаго з тых, хто аказаўся на перадавой змаганні з фашызмам. Праўда, пра самі баі амаль не гаворыцца. Гэта толькі подступы да іх. Але за ўсім тым, што паведамляе блізкаму чалавеку, паўстае маральны стан таго, хто не сумняваецца: вораг будзе разгромлены. Бачыцца і высокі маральны дух абаронцы Радзімы. Не столькі пра сябе думаў, колькі пра сястру, якая засталася дома і павінна ладзіць пасляваенную гаспадарку. З цеплынёй звяртаецца да яе (тут і далей пераклад з рускай мовы Ніны Цвірка): «Паважаная і дарагая сястрыца!», «Дарагая сястрыца!», «Добры дзень, дарагая сястрыца».

Раіць берагчы сябе. Не хавае таго, што наперадзе ў яго няпростая дарога: «Але я асабіста спадзяюся жыць, і гэтую надзею ўскладаю на шчасце, зрэшты, як будзе — я сябе не шкадую. Я шчаслівы, што і так пражыў лёдз не 36 гадоў. Самае галоўнае — не думаць пра смерць, не баяцца паміраць». У той жа час працягваў заставацца чалавекам ад зямлі, даваў парады, як лепш гаспадарыць. Ліст ад 11 кастрычніка 1944 года быў апошнім: «Я думаю, сястрыца, цябе гэтае пісьмо засмуціць і ўсхваляе, таму што ў ім ёсць развітальныя матывы, не пранікайся гэтым, улічы, што кожную хвіліну я магу быць забіты або паранены, а таму я пішу табе так, як гэта ўжо апошні раз, такое ўжо ваеннае становішча, але я глыбока веру, што Бог дасць мне магчымасць вярнуцца дадому».

Алесь Мілюць сябраваў з Янкам Брылём, які пакінуў аб ім цікавыя ўспаміны, назва іх каротка «Успамін». Іван Антонавіч стаў і першым, хто раскажаў пра яго ў першым пасляваенным зборніку твораў паэтаў, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну, «Мы іх не забудзем» (1949). Праз гады ён загрымаў позірк на сваіх тагачасных згадках: «Алесь Мілюць з'яўляецца адной са шматлікіх ахвяр панскага гнёту, адным з тых, у каго не хапіла сіл прабіцца скрозь гушчу рэакцыі да вяршынь майстэрства, хто не здолеў на працягу доўгіх год саматужнай працы вырвацца з межаў бясконцага пачынання». Следам за гэтымі радкамі Янка Брыль дадаў: «Ці не залішне сурова, катэгарычна? Ці да канца аб'ектыўна?..»

Ва «Успаміне» воблік Алесь Мілюця, напісаны ў сувязі з 60-годдзем з дня нараджэння яго, больш разгорнуты: «Дваццаць чатыры з шасцідзесяці забралі ў яго фашысты — заўчасная смерць. Што ён мог бы зрабіць за гэтыя дваццаць чатыры, каб жыў? Кім ён быў бы: ці ўзяў бы сваё як літаратар, ці, можа, стаў бы, як мне ўявілася, добрым, любімым дзецём настаўнікам, выкладчыкам літаратуры? А можа, застаўся б, як быў да вайны, сціплым рахункаводам? Адно я ведаю цвёрда: у нашым свеце было б яшчэ на аднаго харошага чалавека больш. Як ён любіў бы родную справу, роднае пазычынае слова!..»

Ён жыў тым, што выказаў у свой 21 год:

*Няхай даюць мне горы залатыя
І рэкі він, што льюцца цераз край...
Хай абліцаюць роскашы зямныя,
Багацця моц... Няхай нябесны рай...
Я родных слоў, народу, краю й волі
Не здраджу, не прадам нідзе й ніколі!*

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Мода як люстэрка часу

У XXI стагоддзі мода дыктуе правілы амаль ва ўсіх сферах жыцця. Рэчы, з'явы і нават пачуцці аналізуюцца чалавекам праз прызму актуальнасці, тэндэнцый і эстэтычнай карцінкі. Сумесны выставачны праект Нацыянальнага цэнтру сучасных мастацтваў і галерэі FARBA «Мода. Паміж прыгажосцю і прымусам» разглядае fashion-індустрыю як адну з праяў чалавечай прыроды з супярэчлівымі рысамі: ад прыгажосці і самавыяўлення да празмернага спажывання і экалагічнай катастрофы.

Праекты, якія ўвайшлі ў экспазіцыю, не з'яўляюцца маніфестам супраціўлення модзе як культурнаму феномену. Наадварот, аўтары спрабуюць адкрыць ад распаўсюджанай думкі, што мода — штучнае жыццё пад глянцавай вокладкай з невялікім наборам функцый. Яны прапануюць перайсці ад разумення моды як візуалізацыі сацыяльнага статусу да больш шырока погляду.

У сваіх работах удзельнікі праекта разважаюць пра сувязь моды і мастацтва, масавую культуру, крытыкуюць fashion-індустрыю і жорсткія стандарты прыгажосці, якія літаральна знішчаюць індывідуальнасць, закранаюць экалагічны аспект, даследуюць феномен адзення ў культуралагічным, сацыяльным, гістарычным аспектах, раскажваюць пра нацыянальную самаідэнтычнасць у модных тэндэнцыях.

Выстаўка не спрабуе дэманізаваць моду як з'яву, а трансліруе ідэю супярэчлівасці гэтай штучнай праявы чалавечай прыроды, яе пазітыўныя і негатыўныя рысы, якія марудна, але ўпэўнена змяняюць свабоду праз пратэст і імкненне да ўнутранай свабоды, неабходнасць з'яўляцца часткай цэлага і адначасова жаданне сепарыравацца дзеля індывідуальнасці.

Быць сабой ці ствараць ілюзію

Сустракае наведвальнікаў маштабны праект «За фіранкай» (куратар Дзіна Даніловіч), які складаецца з аматарскіх фотааздымак — адбіткаў у люстэрку. Нерэгламентаваная штодзённасць, жывое «няправільнае» і няверанае ўражанне, выява, якая першапачаткова ні на што не прэтэндавала, у тым ліку стаць мастацтвам.

Перад глядачом — сцяна з фотаздымкаў «за фіранкай» — штосьці інтымнае і таёмнае, як бы схаванае ад чужых вачэй і адначасова выстаўленае напака. Ілюзія таго, што вас пускаюць у асабістае, унутранае...

Мэта дадзенага праекта — не паказаць модныя тэндэнцыі ці стыль герояў. Гэта апавед пра чалавека, які фіксуе сваё адлюстраванне, пра яго матывы, абраную самапрэзентацыю і форму, пра магчымасць карэкціраваць рэальнасць, нават калі яна толькі на экране смартфона... Ёсць меркаванне, што гэтак прыняцце штучнасці з'яўляецца сёння агульнай «эстэтычнай стратэгіяй».

Сэлфі з люстэркам — практыка даўняя, якая паходзіць з традыцыі

Вікторыя Батан, Андрэй Новікаў — фрагмент праекта «Кансервацыя», 2025 г.

партрэтнага жывапісу. Культуролаг Ганна Перайка лічыць, што вынаходніцтва люстэрка «цалкам змяніла ўсю нашу візуальную культуру». І ў гэтай новай сістэме каардынат чалавек становіцца цэнтрам.

Наведвальнікі могуць далучыцца да практыкі і выбудаваць сваю рэальнасць з дапамогай фіранкі, люстэрка і камеры тэлефона...

Эпоха аднаразовага стылю

Вялікая частка экспазіцыі прысвечана актуальнай праблеме празмернага спажывання і вытворчасці. Незваротны наступствы чалавечай слабасці ўжо стаяць на парозе, і нам трэба вырашаць: загубіць свет дзеля матэрыяльнага непатрэбнага ці захаванне яго з дапамогай неабходнага духоўнага.

Фотапраект «Гэрыторыя» Андрэя Шчукіна — гэта калекцыя відарысаў, сабраных аўтарам у розны час і ў розных месцах Мінска (стыхійныя рынкі-барахолкі Старажоўкі, Ждановічаў і інш.). Праект з'яўляецца часткай серыі «Barahlo», прысвечанай прасторам тэрыторыям, звязаным з гандлем ужыванымі рэчамі, якія знікаюць ці ўжо зніклі.

Гэтую незвычайную і разнастайную па сваіх структуры і напайненні прастору выцеснілі на перыферыю горада буйныя прадпрыемствы, маркетплейсы і гандлёвыя гіганты. Паўторнае спажыванне рэчаў спрыяе паляпшэнню экалагічнай сітуацыі, таму тэрыторыя, якая на першы погляд з'яўляецца маргінальным складнікам горада, працуе на будучыню, дзе ёсць павага да прыроды, духоўныя каштоўнасці і ўвага да ўнутранага, а не знешняга.

Супраць кансюмерызму і засілля анлайн-маркетаў выступае Георгій Ляпкін. Яго відэапраект «Paransa&Kata Tanha beginningless collection», створаны з дапамогай штучнага інтэлекту, — гэта незвычайны паказ мод, дзе мадэлі (бабулі, зомбі і нават шкілеты!) ходзяць па подыуме, адзетыя ў «шэдэўры» з сумак, акулараў, заплечнікаў і абутку, — прыклады сучаснай апантанасці шопінгам.

Дызайнеры Мара і Яма паказваюць глядачу, што адбываецца, калі гандлёвыя пляцоўкі захопліваюць наша жыццё.

Ілья Казак прадстаўляе ў экспазіцыі два фотапраекты: «Under pressure» і «Nature morte», якія раскажваюць пра тонкія ланцужкі вытворчасці і спажывання, што аплятаюць нашу рэчаіснасць, змяняючы атмасферу і прыцягваючы незваротны наступствы як нашых, так і чужых выбараў. Аўтар прапануе паразважыцца над пытаннямі: як набытае намі вернецца ў ландшафт? Вернецца ўвогуле ці нам трэба змяніць яго сабой?

Праз лёгкі гумар Вікторыя Батан і Андрэй Новікаў даследуюць парадокс спажывання ў праекце «Кансервацыя». У маленькіх і вялізных слоіках размясціліся рэчы, набытыя з надзеяй «калі-небудзь выкарыстаць». Аднак цяпер яны сталі сімвалам нерэалізаваных планаў, якія запаўняюць прастору, «кансервуюцца» на паліцах шафы і ствараюць ілюзію багатага выбару. Гэта работа пра назапашванне, бяссподнае чаканне, страту сувязі паміж прадметам і яго прызначэннем.

Інсталіяцыя «Паглыннанне» Анастасіі Акулавай можа напалохаць непадрыхтаванага глядача. Фігура чалавека, сабраная з пластоў адзення з гісторыяй, якое некалі належала іншым, навісае над рэшткамі чужога жыцця. Гэтая выява становіцца метафарай грамадства спажывання, дзе рэчы не проста займаюць прастору, а выцяснюць чалавечы перажыванні, успаміны і сапраўдныя эмоцыі. Работа нагадвае пратое, як сляпое імкненне да трэндаў ператварае асобу ў хаатычны архіў чужых выбараў і страчаных каштоўнасцей.

Адпавядаць навязаным стандартам

Яшчэ адной тэмай, якую закранулі ўдзельнікі выстаўкі, стаў уплыў індустрыі прыгажосці на жыццё чалавека, у прыватнасці жанчын. Модныя трэнды датычацца не толькі адзення, упрыгажэнняў і прычоскі. Яны пайшлі далей, і сёння мы бачым, як «эксперты» задаюць трэнды на жаночае цела

Аляксандра Лаўрыновіч «Марына», 2024 г.

Анастасія Акулава «Паглыннанне», 2025 г.

пэўных форм і памераў. Усе, хто не падыходзіць пад зададзены характарыстыкі, становяцца неліквідным таварам на модным кірмашы. Гэта павялічвае сацыяльную няроўнасць, пашырае распаўсюджанне псіхалагічных праблем і перашкаджае развіццю здаровага грамадства.

«Марына» — праект-выклік патрыярхальным канонам прыгажосці, прадстаўлены Аляксандрай Лаўрыновіч. «У гісторыі мастацтваў ёсць антычны канон жаночай прыгажосці, прыдуманы мужчынамі. Рыба на жаночых нагах — антыканон, у якім змешваюцца стэрэатыпныя жаночыя атрыбуты з чымсьці брыдкім і глыбакаводным. Усе прывыклі, што жанчына прыгожая і гладкая, а тут жажлівы вобраз. У некаторых антычных скульптур адсутнічаюць рукі і галовы, таму я адлюстравала рыбу, каб зрабіць адсылку да гэтага факта», — піша мастачка.

Кранальны і пяшчотны праект Тоні Сідаравай «Усе найлепшае ўва мне» даследуе тэму прыгажосці, цялеснасці і прыняцця сябе. Фотапраект складаецца з серыі калажаў, кожны з якіх падзелены на дзве часткі: фота таго, што гераіням у сабе падабаецца, і таго, што не падабаецца. Подпісаў няма, таму наведвальнікі могуць самі інтэрпрэтаваць вобразы і паразважыцца над пытаннямі: можа, усё недахопы бачу толькі я? Чаму нейкія часткі цела хочацца схаванне і адкуль гэта бярэцца? Грунтоўны праект прымушае задумацца на тэму самаацэнкі і ўспрымання прыгажосці.

У экспазіцыі таксама прадстаўлены прадметы Веткаўскага музея стараабрадніцтва і беларускіх традыцый, што дазваляе пазнаёміцца з развіццём модных тэндэнцый беларусаў з даўніх часоў.

Лізавета КРУПІНЬКОВА, фота аўтара

«M.@rt.кантакт» — гэта заўсёды натхненне

XVIII Міжнародны маладзёжны тэатральны форум абяцае шмат адкрыццяў і эмоцый

Усё пачалося ўрачыста. Плошча перад тэатрам на хвілінку замерла і хутка запоўнілася да краёў літаратурнымі персанажамі, хадулістамі, мімамі, дамамі з кветкамі, галантнымі кавалерамі ў капелюшах. Усё гэта закруцілася, забурліла і паняслася ў нейкай імклівай дынамічнай віхуры, уцягваючы кожнага, хто сустрэўся на шляху. Пасажыры грамадскага транспарту, якім пашчасціла праязджаць міма, прыпалі да вокнаў, уражаныя мінакі ў здзіўленні запаволілі крок, турысты схопіліся за тэлефоны і пачалі здымаць... Хутка ўсе, хто карыстаецца мабільнікамі, а людзей сёння без гэтага гаджэта наогул няма, ведалі з дакладнасцю да секунды: час «Ч» настаў, у Магілёў завітаў таямнічы, загадкавы, неўтаймаваны «M.@rt.кантакт».

Магія свята

Адкрыццё — самая прыемная і хвалючая частка форуму. У фае тэатра грывіць музыка, мітусяцца экзальтаваныя камедыянты, задае настрой святочны квартэт — усё кіпіць, зараджае, натхняе. Дастаткова аднойчы стаць удзельнікам гэтага рытуалу, каб зразумець: шляху назад няма. Кожную вясну вас будзе цягнуць сюды, каб зноў трапіць пад чараўніцтва.

Прыемна адчуваць сябе датычным да падзеі. Сядзець у зале і аглядаць яе сціплюю па памерах, але ўтульную да апошняга крэсла і ліхтара над сцэнай прастору. Усміхацца такім жа, як сам, аматарам тэатра, дыхаць прасякнутым святлам паветрам, адчуваць сябе беспрычынна шчаслівым. З удзячнасцю апладзіраваць арганізатарам ад Міністэрства культуры, Магілёўскага аблвыканкама, заслужанаму калектыву Магілёўскага драмтэатра за тую вялікую работу, якую яны кожны год робяць для гледача і наогул для тэатральнага мастацтва. Заўсёды ўражае імпрывізацыя артыстаў, якая абавязкова прысутнічае на адкрыцці. Гэтым разам галоўны рэжысёр драмтэатра Камілія Хусаінава падрыхтавала з калектывам невялікі тэатральны эцюд у суправаджэнні эфектнага лазернага шоу. І вось напал спадае, гасне святло, і пачынаецца той самы кантакт, якога чакалі ўвесь год. І такіх кантактаў будзе сёлета 24. На працягу васьмі дзён, з 20 да 27 сакавіка, адбудуцца паказы спектакляў беларускіх і замежных тэатральных калектываў, майстар-класы, творчыя сустрэчы, выстаўкі...

Афіша на любы густ

Беларусь на тэатральным форуме прадстаўляюць дзевяць тэатральных калектываў: заслужаныя — Магілёўскі абласны драмтэатр, Брэсцкі акадэмічны тэатр драмы імя Ленінскага камсамола, Гомельскі абласны драмтэатр, Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургіі з Мінска, Нацыянальны акадэмічны тэатры з Мінска — імя Я. Купалы і імя М. Горкага, вучэбны тэатр кафедры тэатральнай творчасці Беларускага дзяржуніверсітэта культуры і мастацтваў з Мінска, а таксама Магілёўскі абласны тэатр драмы і камедыі імя В. Дуніна-Марцінкевіча з Бабруйска і Гомельскі гарадскі маладзёжны тэатр.

Больш шырокае прадстаўніцтва тэатраў з Расіі — іх 14. Гэта маскоўскі «Около дома Станиславского», пермскі «У Моста», «Тэатр юных гледачоў імя А. А. Бранцава» і Тэатр-фестываль

«Балтыйскі дом» з Санкт-Пецярбурга, Орскі дзяржаўны драмтэатр імя А. С. Пушкіна, Разанскі дзяржаўны ордэна «Знак Пашаны» абласны тэатр драмы, драматычны тэатр «Тэатральны Каўчэг у Дубраве» з Сергіева Пасада, Луганскі акадэмічны музычна-драматычны тэатр імя М. Галубовіча, «Камерны драмтэатр» з Волагды, «Новы мастацкі тэатр» з Чэлябінска, Ульянаўскі маладзёжны тэатр імя Б. У. Аляксандрава, Бранскі абласны ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга тэатр драмы імя А. К. Талстога, Арлоўскі дзяржтэатр для дзяцей і моладзі «Свабодная прастора» і незалежная тэатральная антрэпрыза «Багаж» з Масквы.

Упершыню на фестываль прыязджае Азербайджанскі дзяржаўны акадэмічны рускі драматычны тэатр імя С. Вургунна, як і тэатры з Орска, Разані, Сергіева Пасада, Луганска, Волагды і Ульянаўска.

Спецпраграма

Яна не менш насычаная і разнастайная, чым асноўная. Гэта творчыя сустрэчы і майстар-класы педагогаў, драматургаў, вядомых рэжысёраў, акцёраў з маладымі артыстамі Магілёўскага драмтэатра і навучэнцамі тэатральнага аддзялення Магілёўскага дзяржаўнага каледжа мастацтваў.

Упершыню ў рамках форуму Магілёўскі аблдрамтэатр рэалізуе сумесна з мастацкім музеем імя П. В. Масленікава і Нацыянальным акадэмічным Вялікім тэатрам оперы і балета Рэспублікі Беларусь выставачны праект «Павел Масленікаў. Тэатр вачыма мастака». Менавіта з тэатра пачаў свой творчы шлях будучы народны мастак Беларусі. У 1938 годзе ён працаваў мастаком-дэкаратарам Дзяржаўнага тэатра оперы і балета, афармляў шматлікія спектаклі не толькі гэтага тэатра, але і іншых сталічных. Выставачны праект будзе прадстаўлены ў сценах мастацкага музея і ў драмтэатры. Наведвальнікі змогуць убачыць эскізы дэкарацый і касцюмаў Паўла Масленікава ў розных тэхніках з архіваў Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета і фондаў мастацкага музея, тэатральных касцюмаў Магілёўскага абласнога драмтэатра, а таксама архіўныя фота.

Тым, хто цікавіцца гісторыяй маладзёжнага тэатральнага форуму, будзе

цікава наведаць выстаўку Магілёўскай абласной бібліятэкі імя У. І. Леніна, якая арганізуе ў тэатры экспазіцыю «Па старонках «M.@rt.кантакта».

У прадчуванні адкрыццяў

Традыцыйнымі застаюцца абмеркаванні спектакляў пасля іх прагляду тэатразнаўцамі з удзелам тэатральных калектываў. Экспертны савет узначаліць старшыня Беларускага саюза тэатральных дзеячаў, доктар мастацтвазнаўства, загадчык аддзела тэатральнага мастацтва Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Вераніка Ермалінская.

Для мяне вялікі гонар узначальваць экспертнае журы «M.@rt.кантакта», — паведаміла яна карэспандэнту «ЛіМа». — Ад форуму ў першую чаргу чакаю адкрыцця новых імён у рэжысуры і сярод артыстаў. Вельмі радуе, што ў ім удзельнічае вялікая колькасць тэатраў з расійскіх рэгіёнаў. Цудоўна і тое, што беларуская праграма не менш насычаная. Наогул, і сам форум, і Магілёўскі абласны драматычны тэатр, які прымае яго, выклікаюць

Сцэна са спектакля «Гульцы» Магілёўскага абласнога драматычнага тэатра.

цікавасць у міжнароднай тэатральнай супольнасці. Магілёўскі тэатр — адзін з найстаражытнейшых у краіне, заснаваны ў 1888 годзе. Тут закладзены добрыя традыцыі, якія захоўваюцца да цяперашняга часу. І сюды заўсёды едуць з цікавасцю.

Маладзёжнае журы будзе прадстаўлена выпускнікамі Расійскага інстытута тэатральнага мастацтва. Яго ўзначальвае тэатразнавец, тэатральны крытык,

студэнтка магістратуры тэатразнаўчага факультэта Расійскага інстытута тэатральнага мастацтва Лізавета Баравікова.

— Летась я таксама была ў складзе маладзёжнага журы, але ў нас тады не было старшыні, — кажа яна. — Цяпер мне даручылі гэтую місію. Сёлета будзем працаваць утраіх, разам са студэнтамі трэцяга курса тэатразнаўчага факультэта. Форум цікавы магчымасцю паглядзець спектаклі тэатральных калектываў розных краін, нам як маладым крытыкам карысна будзе пазнаёміцца з беларускімі спектаклямі і абмеркаваць іх. Мы з калегамі досыць шмат ездзім па розных фестывалях. Нешта ўжо бачылі, але не ўсё. Будзем арыентавацца на свае адчуванні. Яны не падводзяць, тым больш, што мы ўжо прафесійныя гледачы, маем інструментарый для ацэнкі, разбору. А яшчэ будзем арыентавацца на прафесійны складнік калектываў — акцёраў, рэжысёра. Спадзяёмся, што выбар зробім аб'ектыўна.

Праграма, на думку экспертаў, сёлета вельмі грунтоўная і насычаная. 24 спектаклі для тэатральнага фестывалю — гэта шмат. Штодзень будзе ісці па 3-4 пастаноўкі. Затое кожны глядач можа выбраць нешта па душы — ёсць драмы, камедыі, музычныя пастаноўкі, класічныя, сучасныя, «густанаселеныя спектаклі», дзе шмат артыстаў, а таксама мана-спектаклі. Апошні жанр наогул спецыфічны, знаўцы кажуць, што ён не вельмі часта прысутнічае на фестывалях. Але магілёўскі асаблівы. На гэтым форуме іх будзе ажно пяць — «Любоўная водпаведзь мужчыну, які сядзіць у крэсле» ад Азербайджанскага дзяржаўнага акадэмічнага рускага драмтэатра, «Гэта я — Эдыт Піяф» камернага драмтэатра з Волагды, «Апошняя стужка Крэпа» Бранскага абласнога ордэна Працоўнага Чырвонага сцяга тэатра драмы імя А. Талстога, «Выратаваць камер-юнкера Пушкіна» Луганскага акадэмічнага музычна-драматычнага тэатра імя М. Галубовіча, антрэпрыза «Адкрыццё Бернандайн».

А што пад маскай?

Традыцыйныя сімвалы «M.@rt.кантакта» — срэбраная і залатая маскі. Срэбныя дораць усім калектывам — удзельнікам фестывалю, а залатымі адзначаюць тры найлепшыя пастаноўкі па меркаваннях прафесійнага і асобна маладзёжнага журы, а таксама па выніках галасавання гледачоў. Гэтыя сімвалічныя статуэткі ў тэатральным аспродзі ўжо называюць магілёўскім «Оскарам». Цікава, што іх на працягу болей чым 10 гадоў вырабляе начальнік мастацкага бутафорскага цэха Магілёўскага абласнога драмтэатра Алег Печанко. У якасці матэрыялу ён выкарыстоўвае мармур, дрэва, гіпс, метал, розныя ўстаўкі.

— Эскіз статуэткі калісьці распрацаваў віцебскі мастак Сяргей Сотнікаў, а я яго дапрацаваў і надаў індывідуальнасці, — удакладніў суразмоўнік. — Левы бок маскі з каронай сімвалізуе мінулае, правы — моладзь, парасткі зверху — гэта нашы нашчадкі. Вось такая сімвалічная пераемнасць». Гэтым разам зроблены 24 «срэбныя» маскі і тры «залатыя». Спатрэбілася каля месяца, каб давесці іх да кандыцыі. Але гэта работа творчая і прыемная. «M.@rt.кантакт» — заўсёды натхненне.

Нелі ЗІГУЛЯ
Фота з архіва тэатра

Герой, мэта і пераадоленне

Голас сучасных аўтараў на тэатральнай сцэне... Яго хочучь чуць і гледачы, і, натуральна, драматургі, якія мараць, каб у тэатрах з'яўлялася больш айчынных п'ес: пра тое, што важна для нас, з разуменнем характару і душы жыхароў Беларусі, каб важныя мэсэджы трансліраваць моладзі, адарваўшы яе ад экрану камп'ютараў і тэлефонаў. Пра гэта цяпер шмат клопату ў краіне, але хацелася б, каб яны паўплывалі на з'яўленне і новых твораў у тэатрах, а не толькі ў кіно, пра якое шмат гавораць. Таму падчас Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу ў мемарыяльнай зале Дома літаратараў сабраліся зацікаўленыя асобы, каб разам з кіраўніком секцыі драматургіі Саюза пісьменнікаў Беларусі Таццянай Сівец на «круглым stole» «Роля драматургіі ў сучасным грамадстве» разабрацца: што зрабіць дзеля таго, каб у афішах тэатраў стала больш беларускага?

Аляксей ЧАРОТА, намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі, галоўны рэдактар штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва»:

— У Саюзе пісьменнікаў ёсць асобная секцыя драматургіі. Што тычыцца падтрымкі драматургаў, то ўмовы ў нас ва ўсіх аднолькавыя: што ў драматургаў, што ў празаікаў, што ў паэтаў. Кожны мае права і магчымасці самарэалізоўвацца. Мы стараемся падтрымаць усіх, у тым ліку і драматургаў, найперш праз выданні. Але сёння вельмі цяжка публікаваць з п'есы. Паколькі сам працаваў у літаратурных часопісах, то ведаю, што п'есы там друкуюцца толькі ў выключных выпадках. Адзінае выйсце, якое было б прымальнае для ўсіх, — сабраць і выдаць зборнік сучаснай драматургіі. Калі скардзіцца, што п'ес у нас няма, то сапраўды складваецца такое ўражанне. Я неаднойчы быў у экспертным саветах і журы Нацыянальнай літаратурнай прэміі, ведаю, што гэта праблема. Некалькі гадоў не ўручалася прэмія за драматургію: тое, што падаецца (а гэта звычайна 2–3 п'есы), не цягне на прэмію такога ўзроўню, таму прымаецца рашэнне яе не ўручаць. Але я ўпэўнены, што так адбываецца не таму, што п'ес няма, а таму што аўтары не падаюць заяўкі — і гэта ўжо пытанне да іх. Таму было б прымальна сабраць некалькі тамоў. Секцыя драматургіі якраз магла б узяцца за гэтую справу. Зразумела, што калі зрабіць абвестку пра выданне зборніка, то п'ес будзе шмат, і, магчыма, многа будзе такога ўзроўню, што друкаваць немагчыма. Задача Саюза пісьменнікаў — адабраць найлепшае, каб пасля можна было гэтае выданне накіраваць у тэатры і на кінастудыю, адрасна распаўсюдзіць па спецыялістах, якія займаюцца ўвасабленнем п'ес на сцэне, на экране, на тэлебачанні...

Таццяна СІВЕЦ, кіраўнік секцыі драматургіі Саюза пісьменнікаў Беларусі:

— Захадзі да гэтага ўжо робяцца, і ёсць дамоўленасць з выдавецтвам «Беларусь» пра выпуск зборніка.

Аляксей ВАРЛАМАЎ, рэктар Літаратурнага інстытута імя М. Горкага, распавёў, як навучыцца ствараць якасную (цікавую) драматургію:

— У Літаратурным інстытуце драматургія з'яўляецца адным з тых кірункаў, якія мы прапануем нашым студэнтам адначасова з прозай, паэзіяй, дзіцячай літаратурай, крытыкай, публіцыстыкай і мастацкім перакладам. З кожным годам драматургія становіцца больш запатрабаванай. Цяпер у нас два семінары па драматургіі. Першы — гістарычны — вядзе Уладзімір Малягін, вядомы драматург. Яшчэ будучы студэнтам Літінстытута ён напісаў п'есу «НЛА», якую паставіў тэатр «Сучаснік». Выдатны педагог, выдатны драматург, вельмі мудры чалавек. Такім чынам, у інстытуце прадстаўлены больш класічны кірунак. Яшчэ адзін семінар вядзе Паліна Бабушкіна. Яна малады драматург са сваім бачаннем, са сваімі ідэямі, са сваімі кантактамі з сучасным тэатрам. Прапануе студэнтам Вышэйшых літаратурных курсаў (гэта дадатковая адукацыя) не столькі пісаць

арыгінальныя п'есы, колькі рабіць інсцэніроўкі ўласнай прозы.

Мяркую, што ў адрозненне ад прозы і вершаў публікацый п'есы — не самае цікавае. У рэшце рэшт, важна, каб яе паставілі. Тут канкурэнцыя даволі моцная, таму што ўсё вызначаюць рэжысёры, якія робяць заказ. Напрыклад, з Палінай Бабушкінай мы пачалі супрацоўнічаць, калі праводзілі ў Архангельску тэатральную студыю, дзе прапанавалі маладым драматургам узяць творы

сучасных рускіх пісьменнікаў і зрабіць інсцэніроўку. Наладзілі конкурс гэтых інсцэніровак. Яго праводзіў Архангельскі драматычны тэатр, атрымаўшы нейкае фінансаванне. У выніку менавіта тэатр адбіраў матэрыял для пастаноўкі. Паліна зрабіла інсцэніроўку майго першага апавядання, якое было напісана 35 гадоў таму. Аповед на тры старонкі, а яна з яго зрабіла добрую п'есу, якая прыкладна гадзіну ідзе ў тэатры, дадала новых герояў, вельмі творча ўсё перапрацавала. Спектакль да гэтага часу ідзе ў тэатры. У канчатковым выніку тэатры — заказчыкі.

Напэўна, людзі тэатра і павінны казаць, што ім падабаецца, што ім не падабаецца, што яны хочучь, ці пойдзе глядач. Патрэбны рэжысёр, які будзе зацікаўлены ў нейкім творы: у п'есе ці ў прозе, якую трэба інсцэніраваць. І далей, калі пашчасціць, будзе шлях на сцэну.

Булгакаў невыпадкова казаў, што тэатральная машына — самая складаная з усіх існуючых. Мне падаецца, што драматургія гэтым адрозніваецца ад прозы ды паэзіі. Таму што тэатр мае права на ўсё, а аўтар не мае права ні на што. Ды такія правілы гульні.

Але ў нас ёсць людзі, п'есы якіх тэатры ставяць. Паказальная гісторыя аднаго з самых яркіх сучасных драматургаў — Дзмітрыя Данілава. Пісаў своеасаблівую прозу і раптам стварыў п'есу «Чалавек з Падольска». Ён не займаўся ні ў якіх школах, а проста напісаў п'есу, за якую пачалі біцца рэжысёры. Таму я перакананы ў тым, што калі ты напісаў таленавіта, то ў цябе ўсё будзе добра. Калі не вельмі добра, то ўсе пытанні да сябе...

Максім ІСАЕЎ, драматург, узяў пытанне запатрабаванасці драматургаў у Беларусі, адзначыўшы:

— У 1990 годзе адну маю п'есу выкупіла Міністэрства культуры СССР. Ні ў аднаго з маіх аднакурснікаў па Літінстытуце (гэта пяць чалавек) ніводнай работы не было ў тэатрах. І я на доўга кінуў гэтую справу. Выйшаў на пенсію і зноў пачаў пісаць, выдаў чатыры кнігі прозы і дзве п'есы. Адна летася у Маскве на літаратурным конкурсе была адзначана. А далей — цішыня... Колькі тэатраў у Мінску ставіць сваіх беларускіх аўтараў?

Аляксандра ГАРБУНОВА, рэдактар літаратурна-драматургічнай часткі Купалаўскага тэатра, патлумачыла:

— Як п'еса трапляе ў тэатр? Ёсць два шляхі. Першы — калі самі драматургі звяртаюцца да нас з мэтай яе пастаноўкі. Другі шлях — калі літаратурна-драматургічная частка шукае п'есы. На жаль, ніводзін з гэтых шляхоў не знаходзіць свайго якаснага выніку. Таму што часцей за ўсё ў тэатр звяртаюцца аўтары, якія напісалі адну п'есу і лічаць,

Наталля БАШАВА, рэжысёр, дэкан тэатральнага факультэта Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў:

— Работа ў прыватным тэатры (Камерным драматычным) дазволіла зразумець, як трэба зарабляць і на што людзі ходзяць. Натуральна, прасцей за ўсё паставіць камедыю. Але казаць пра тое, што на псіхалагічныя рэчы людзі не ходзяць, нельга. Ходзяць. Важныя тэма, ідэя, і неабавязкова гэта павінна быць камедыя. І сучасная беларуская драматургія ёсць. Напрыклад, Таццяна Сівец, п'еса «Амазонкі» — настолькі сучасная, актуальная, кожны тэатр можа яе паставіць. Вельмі разрыўная тэма — жаночай анкалогіі, зусім не камедыя... Такія тэмы закрываюць сацыяльную праблематыку, бо мы ж павінны выхоўваць гледачоў. І глядач будзе прыходзіць, бо ён хоча хваляцца — няважна: смеючыся ці суперажываючы.

Праблема, канешне, ёсць: драматургі нібыта павінны хадзіць і асабіста з кімсьці з рэжысёраў знаёміцца. Насамрэч нам трэба шмат разоў сустракацца — тым, хто робіць прадукт, і тым, хто яго ўвасабляе ў жыццё. Але такія сустрачкі патрэбны пасля таго, як прадукты будуць сабраны разам. Трэба гэта арганізаваць, прачытаць п'есы, сабрацца і абмеркаваць, каб адказаць на пытанні: што добра, а што дрэнна, а што ўвогуле патрэбна менавіта цяпер. Нам жа разам вырашаць праблему развіцця нацыянальнай драматургіі. Ізноў-такі, а колькі ў нас драматургаў у краіне? Не думаю, што шмат. А колькі ў нас маладых драматургаў, якія па-іншаму ўспрымаюць свет? Яны наогул іншыя. Можа, трэба пагаварыць і аб тым, як іх выхоўваць? Як мы перадаём досвед з пакалення ў пакаленне, рыхтуем змену? А чаму не зрабіць набор на курс драматургіі пры навучальнай установе, якая мае адносіны да тэатра, каб пасля забяспечыць для іх практыку? Каб секцыя драматургіі Саюза пісьменнікаў Беларусі ўдзельнічала ў адукацыі гэтых маладых людзей. Каб быў пастаянны рух і ўсе тэатры — і дырэктары, і мастацкія кіраўнікі — вядалі, пра што гаворка. Дакладна такая ж гісторыя з рэжысёрамі (але іх больш, чым драматургаў). Каб маладыя рэжысёры, маладыя драматургі, сталыя рэжысёры і драматургі былі ў кантакце. Добра было б арганізаваць усё пад эгідай Міністэрства культуры — яно зацікаўлена ў развіцці. І падабаецца нам гэта ці не, але ў тэатраў ёсць дзяржаўны і трэба прадумаць механізм, каб яны ставілі айчынныя аўтараў. Патрэбны дзяржаўны падыход.

Кіраўнік Цэнтра беларускай драматургіі Анастасія ВАСІЛЕВІЧ:

— Колькі б ні ўзнікала пытанняў пра беларускую драматургію, я кожны раз буду казаць: яна ёсць. Насамрэч самае вялікае пытанне яе развіцця — гэта намаганні, грошы, час. Бо вырашціць драматургаў без спецыялізаванага факультэта, без конкурсаў складана. У Расіі конкурсаў шмат, плюс лабараторыі. Ёсць семінары, што аплачваюцца дзяржавай, куды запрашаюць драматургаў, якія могуць перадаваць свой досвед, ёсць тэатральныя лабараторыі і пры тэатрах. Усё разам спрыяе выхаванню драматургаў. Да ўсяго, у вялізнай Расіі ёсць канкурэнцыя. У нас дзевяць мільёнаў чалавек, 28 тэатраў, з іх не ўсе драматычныя. З'яўляецца 50–60 спектакляў за год. Пераважна паводле Астроўскага, Купалы, яшчэ пару спектакляў на ваенную тэматыку — зразумела, гэта важна. Дзе тут месца для сучаснай беларускай драматургіі?..

Другое пытанне — кантэкст, п'еса як род літаратурнай творчасці і яе сцэнічнасць. Калі драматург піша класічна, гэта вельмі добра для літаратурнай гісторыі, для публікацыі. Але калі

перашкод

рэжысёр хоча ўзяць літаратурную аснову, ён звернецца да Астроўскага, Вавілава, Арбузава... Навошта яму браць п'есу беларускага драматурга, які піша на тую ж тэму, калі ёсць правяраныя аўтары? А калі мова драматургічнага твора сучасная, то яна можа быць не зусім літаратурная. З сучаснай мовай працаваць складана. Скажу шчыра, паколькі ў нас няма інстытута экспертнай ацэнкі драматургіі, часам складана даносіць сучасную драматургічную мову не толькі да рэжысёраў, але і да Міністэрства культуры і гэтак далей. Пры гэтым на яе добра рэагуе глядач.

Дакументальная драма, пашырэнне інструментарыю немагчыма толькі па асабістай ініцыятыве драматурга — павінен быць тандэм «рэжысёр — драматург». Ды рэжысёраў не вучаць быць у кантакце з драматургам, а тэатральных лабараторый няма. І яны баяцца сучасных драматургаў.

Але цэнтр працуе, у нас ёсць лабараторыя, за якую ўдзячныя Міністэрству культуры, гэта мерапрыемства, якое праходзіць раз на год на працягу пяці дзён. Прыязджаюць вядомыя расійскія драматургі і куратары. Мы бяром людзей, якія жадаюць пісаць, але не тых, хто піша ўжо. Пасля адзін-два чалавекі, магчыма, створаць прыдатную п'есу. Ці захоча яе ўзяць тэатр? Мы не нясем за гэта адказнасць, а даём магчымасць.

На маю думку, ёсць сэнс выдання зборніка сучаснай драматургіі. На паліцы амаль кожнага беларускага тэатра стаіць расійскі зборнік, які пазіцыянуюць як галоўнае дасягненне сучаснай рускамоўнай драматургіі апошніх гадоў. У нас такіх зборнікаў няма, як няма тэатральнага часопіса, дзе можна было б друкаваць не толькі п'есы, але і крытычныя рэцэнзіі тэатразнаўцаў, агляды пастановак. А патрэба абмяркоўваць праблемы ёсць. Насамрэч трэба ствараць пляцоўку не толькі дзеля дыскусій, але і дзеля падтрымкі.

Таццяна ПАРХАМОВІЧ, намеснік начальніка ўпраўлення прафесійнага мастацтва Міністэрства культуры Беларусі:

— Агучу крыху лічбаў. У рэпертуары 28 дзяржаўных тэатраў у 2024—2025 гадах значыцца 1166 спектакляў, з іх 262 — у тэатрах рэспубліканскага падпарадкавання, 904 — у калектывах мясцовага падпарадкавання. На патрыятычную тэматыку 84 спектаклі, у тым ліку прысвечаныя Вялікай Айчыннай вайне. Спектакляў паводле беларускіх аўтараў 243. На беларускай мове створаны 373 пастаноўкі.

Рэпертуары тэатраў неабходна паўняць новай драматургіяй. Прыкладна паўтары гады таму Міністэрства культуры правяло маніторынг усіх тэатраў пасля сустрэчы ў Саюзе пісьменнікаў, дзе былі агучаны канкрэтныя тэмы. У выніку маніторынгу ад кожнага тэатра была атрымана прапанова аб магчымасці стварэння пэўнага літаратурнага матэрыялу, з якім можна будзе працаваць. Акрамя таго, мы аб'яўляем конкурсы (напрыклад, на стварэнне п'есы аб партызанскім руху, аб Вялікай Айчыннай вайне). Так, ёсць праблемы з якасцю літаратурнага матэрыялу. Да таго ж тэатры, іх трупы, магчымасці — розныя. Тым больш, што цяпер яны выходзяць на новае фінансаванне забеспячэнне (50/50), і дадатковых сродкаў на пастаноўкі няма. Трэба ўлічваць іх уласныя інтарэсы — ствараць тое, што будзе прадавацца. Таму патрэбны адрасныя рэчы.

Прапановы тычыліся тэмы сучаснай Беларусі — такіх твораў сёння мала, як і на маладзёжную тэматыку. Гістарычныя асобы ў рэгіёнах — тэатры нават прапаноўваюць канкрэтныя імёны і прозвішчы. Ёсць пытанне наконт п'ес пра Ефрасінню Полацкую, але такія гісторыі

трэба ўзгадняць з Беларускай праваслаўнай царквой. Напрыклад, опернаму тэатру неабходна лібрэта нацыянальнай оперы.

Трэба звярнуцца да прапаноў тэатраў. Гэта можна зрабіць на базе РТБД ці ў Саюзе пісьменнікаў. І друкаваць п'есы трэба, каб быў матэрыял, які можна ўзяць у рукі і працаваць непасрэдна ў тэатры. Мы разумеем, што праблема ёсць, давайце яе вырашаць практычна, каб не сыхodziлі кожны ў свой кірунак: мы займаемся літаратурай, напісалі — рабіце з гэтым што хочаце. І яшчэ нюанс: яно можа быць і не пастаўлена. Нам неабходна нешта свежае, інтэрактыўнае. Таму што тэатрам трэба прыцягваць глядачоў.

Віталь КАТАВІЦКІ, дацэнт кафедры рэжысуры Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў:

— Мы памятаем Бернарда Шоу: тэатр пачынаецца з драматургіі. Вядома, драматургія — найважнейшая рэч у тэатральным працэсе. І мы ведаем новую яе хвалю, якая паставіла ў тупік усіх рэжысёраў Расіі: «А як жа гэта ставіць?» А калі знайшлі ключык, тэатр адразу стаў на 10 прыступак вышэйшы. Гэтая драматургія ўвогуле зламала ўвесь тэатральны працэс. Таму драматургія можа мяняць тэатр. Рэжысёр ідзе за драматургам. Калі гэта адбываецца? Мусіць, на злом часу. У нас такі злом адбыўся, і цяпер мы павінны шукаць новы шлях. Адна з самых вялікіх праблем сучаснай драматургіі — тое, што яна засталася ў 1990-х. І маладыя аўтары, думаючы, што яны ствараюць авангардныя п'есы, насамрэч робяць даўнюю, нікому не патрэбную драматургію. Мы з Міністэрствам культуры правялі шмат конкурсаў і што бачым? Цяпер п'еса ўяўляе сабой калаж з усіх надзённых тэм, але сэнсу няма. Больш за тое, эстэтыка гэтай п'есы таксама ўжо састарэлая. Цяпер іншы час, і ён патрабуе асэнсавання — ці праз камедыю, ці праз трагедыю. Але калі ёсць чалавечыя пачуцці, адносіны, то гэта будзе цікава.

У Цэнтры беларускай драматургіі ідзе пэўная праца. А ў Саюзе пісьменнікаў свая пляцоўка, ёсць драматургі і пісьменнікі — гэта добры патэнцыял.

Ігар Пятроў і Аляксандр Пыка.

Мне падаецца, што тут трэба зрабіць яшчэ адну структуру, якая б займалася драматургіяй. Бо чытка п'есы не патрабуе сродкаў, у адрозненне ад спектакля. Вы можаце запрашаць рэжысёраў, думаю, што яны не адмовяцца. Будзе дзве структуры, якія канкуруюць, — добра. Трэба нам самім гэта арганізаваць, бо ўсё ёсць. Патрэбны рэжысёры — калі ласка, арганізуем маладых.

Наконт навучання драматургаў — складанае пытанне. Прэцэдэнт у нас быў ва Універсітэце культуры. Але дзе гэтыя людзі?... У мінулым годзе Мікалай Каляда папрасіў мяне дапамагчы яму арганізаваць у Екацярынбургу беларускі курс драматургаў. Я кінуў запыт — і нікога. Хаця бясплатнае навучанне, выдзяленне інтэрната. Але я не адмаўляю, што такі курс можна набраць. Бо ўзаемадзеянне драматурга і рэжысёра вельмі важнае. Конкурсы, якія Міністэрства культуры праводзіла, паказалі, што драматургі мысляць або катэгорыямі кіно (гэта не звязана са сцэнай), або прозай. Таму ў п'есах шмат месцаў дзеяння, умовы надвор'я... Але як усё гэта паставіць на сцэне? Таксама драматургі часам забываюць прычынна-выніковую сувязь, якую бачыць рэжысёр. Таму драматургам трэба працаваць з рэжысёрамі без крыўд. Гэта ўзбагачэнне адно аднаго, і вынік абавязкова будзе.

Я падтрымліваю Наталлю Алегаўну, каб набраць курс у акадэміі мастацтваў.

Настасся КАЛАСОЎСКАЯ, прарэктар па навукальнай рабоце Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў:

— Перспектыва навучання студэнтаў даволі далёкая: мы бачым вынік праз 4-5 гадоў. А вось арганізацыя семінараў — яны могуць быць доўгатэрміновыя ці кароткатэрміновыя — можа даць хуткі вынік. Мы можам арганізаваць іх пры Акадэміі мастацтваў і запрашаць у тым ліку тых, хто тут прысутнічае, каб падзяліліся ведамі і досведам.

персанаж, які не хоча страляць, бо вернік. Мы гэтую сцэну акцэнтавалі, бо Дугін яго пераконвае: яны знішчаюць воўрагаў Айчыны, і той бярэ аўтамат. Бываюць моманты, калі чалавеку трэба браць адказнасць за нейкія ўчынкi, тут гэта падкрэслена. З Аляксеем Дударавым мы былі знаёмыя, я працаваў у Тэатры беларускай арміі. Таму ведаў, што гэта добры матэрыял, каб накіроўваць людзей да выпраўлення. Для зняволеных досвед удзелу ў тэатры вельмі важны, яны пачынаюць верыць у тое, што можна сацыялізавацца, служыць ідэалам добра... Таксама з дзецьмі мы робім маналогі «Лісты з фронту» (пры падтрымцы Музея Вялікай Айчыннай вайны), ёсць іншыя праекты, якія выходзяць. Бывае, даводзіцца хутка нешта ствараць. У драматургіі галоўнае — цэнтральныя паваротныя пункты, перыпетыі, завязка, фінал. Герой павінен ці загінуць, ці памянцца. Мы праз тэатр, праз кіно павінны паказаць прыклад, куды ісці. Тым больш, што нейкія рэчы рэжысёр можа мяняць, каб фінал быў з надзеяй.

Аляксандр ПЫКА, член праўлення Беларускага саюза кінематаграфістаў:

— Трэба, каб у акадэміі мастацтваў вялася падрыхтоўка драматургаў, лічу, на базе атрыманай вышэйшай адукацыі, пажадана профільнай. Магу сказаць, што рэжысёры не хапае звязкі са сцэнарыстам. Добра, што ёсць літаратары, але ў нас свая спецыфіка, даволі вузкая. Часам ёсць выдатны пісьменнік, п'еса цудоўна напісана, але экранізаваць ці паставіць яе немагчыма.

Цяпер Саюз кінематаграфістаў вядзе работу па выхаванні патрыятычнага духу і маральных каштоўнасцей сярод моладзі і дзяцей. Праводзім гутаркі нават у дашкольных установах. Самае дзіўнае, што і дзеткі ўжо фармулююць свае думкі. Я лічу, што Тэатр лялек і Тэатр юнага глядача — гэта магучыя ўстановы, якія могуць стаць сродкам выхавання цяперашняй моладзі. Бо дзедзі часам забываюцца, што такое дабрыйна, клопат пра блізкіх, павага да старэйшых, што такое гонар і справядлівасць. Праз работу ў дашкольных установах мы можам пачаць выходзіць будучых драматургаў, літаратараў. Бо там закладваецца аснова асобы. Таму мы павінны апроч дыскусій выпрацаваць агульны праект, які можна прапанаваць на разгляд дэпутатам, у вышэйшых інстанцыі і дакладна прапісаць, што нам неабходна, якія могуць быць шляхі вырашэння праблемы.

Алена ШОШЫНА, дырэктар Гомельскага маладзёжнага тэатра:

— Сапраўды, важна, каб тэатр даваў магчымасць сацыялізавацца новаму пакаленню. Таксама бачу мэту — выходзіць глядач і весці яго за сабой. Мы выбіраем стратэгію развіцця тэатра, каб у ім ішлі не толькі камедыі. Па вялікім рахунку, уся драматургія — пра чалавека і каштоўнасці. Калі дзея на сцэне выклікае эмоцыю, то мы кранаем чалавечую душу.

**Ларыса ЦІМОШЫК
Фота Кастуся ДРОБАВА**

Крыніца святла

Той, хто сёння мае магчымасць завітаць у Касцёл Дабравешчання Найсвяцейшай Дзевы Марыі, што ў Гродне, убачыць у ім у тым ліку работы Марыі Гажыч, калісьці даволі вядомай мастачкі. Жывапісец і акварэліст, яна звязала сваё жыццё з верай: стала старэйшай сястрой назарэтанскага дома ў Гродне, ахвяравала на рэканструкцыю знакамітых касцёла і кляштар (у пачатку XX стагоддзя там жылі і працавалі сёстры Ордэна Святой Сям'і з Назарэта), адукоўвала дзяцей...

«Аўтапартрэт з палітрай», 1896 г.

Марыя Гажыч нарадзілася 20 сакавіка 1860 года ў Вішэры (Курская губерня) у добра забяспечанай сям'і, што, безумоўна, і дапамагло ёй у той час зрабіць кар'еру мастачкі. Сям'я Тадэвуша Хшаноўскага, царскага чыноўніка высокага рангу, які працаваў на будаўніцтве чыгункі і мастоў, магла дазволіць сабе жыць у Варшаве і падарожнічаць па Еўропе. Між тым часта бацькі і дзеці бавілі час у Сеганёўшчыне — тут, каля Ваўкавыска, знаходзіўся маёнтак Хшаноўскага.

Мастацкія здольнасці Марыя Гажыч выявіла яшчэ ў дзяцінстве: шмат малявала, вучылася спярша дома — з дзяўчынай займаліся рэпетытары з Англіі і Францыі. Аднак сур'ёзную адукацыю атрымлівала ў Варшаве, Парыжы і Мюнхене. Дэбютавала яна на выстаўцы Таварыства заахвочвання мастацтваў («Захэнце») у Варшаве. Пра далейшы поспех на гэтым шляху сведчыць, напрыклад, удзел у розных экспазіцыях у Кракаве, Львове, Вільні... А «Паляванне на глушчоў» было адзначана ўзнагародай сярод карцін польскіх мастакоў, якія дэманстраваліся ў Чыкага (у 1893 годзе праходзіла маштабная міжнародная выстаўка). Працавала Марыя Гажыч у жанрах партрэта, сюжэтна-тэматычнай карціны, шмат увагі аддавала нацюрморту... На жаль, сёння даволі складана прааналізаваць яе спадчыну: час многае не захаваў, і пра зробленае можна меркаваць зыходзячы з нешматлікіх работ у музейных зборах (напрыклад, Варшавы), у тым ліку з цудам захаваных замалёвак да значных у яе творчасці карцін. Ёсць творы аўтара і ў прыватных калекцыях у Францыі, Германіі і ЗША...

Жыццё мастачкі змянілася са смерцю яе мужа Паўла Гажыча, які, дарэчы, меў радавы маёнтак Тапалыны — недалёка ад Сеганёўшчыны. Магчыма, Марыя Гажыч шукала паратунку ў веры, і духоўныя пошукі прывялі яе да Аб'яднання сясцёр Найсвяцейшай Сям'і з Назарэта. Яна прыняла імя Паўла, і з таго часу яе жывапіс, які, за выключэннем лічальных карцін на рэлігійную тэматыку, быў цалкам свецкі, займаў выключна сакральны характар — ён звернуты да Бога.

Хутка Марыя Гажыч стала старэйшай сястрой у заснаваным у 1908 годзе доме навіцыяту назарэтанак у Гродне — ён знаходзіўся ў старажытным брыгійскім кляштары, які патрабаваў рамонт. Лічыцца, што на рэканструкцыю яна аддала ўсё свой пасаг, а яшчэ грошы, атрыманыя пасля продажу маёнтка мужа. Марыя Гажыч арганізавала маладзёжны хор, гурток для бедных дзяцей,

«Партрэт жанчыны», 1885 г.

адкрыла інтэрнат для вучаніц-каталічак з расійскіх школ. Дзякуючы яе намаганням у касцёле збіраліся розныя каталіцкія суполкі, а таксама арганізоўвалася школьнае навучанне моладзі, а пры кляштары працавала ткацкая майстэрня, дзе вучыліся дзяўчынкі з бедных сем'яў. Падчас Першай сусветнай вайны сястра Паўла дабілася ад акупацыйных улад адкрыцця жаночай гімназіі ў памяшканні кляштар. Між тым сёстры з яе ўхвалення таемна перавозілі і хавалі зброю, былі сувязнымі...

Паўла працягнула сваю дзейнасць і пасля вайны ўжо ў Любліне, а пазней у Альбана (Італія). У 1932-м хворая вярнулася ў Гродна, дзе і пра жыла да самай смерці ў 1935 годзе. Прайшоў час, і толькі работы ў Касцёле Дабравешчання Найсвяцейшай Дзевы Марыі нагадваюць пра здзейсненае Марыяй Гажыч. Многія наведвальнікі храма, уважлівыя да гэтых выяў, вылучаюць твор «Ісус — добры пастыр», напоўнены асаблівым святлом.

Яўгенія ШЫЦЬКА

«Ураджайнае лета — з любімай газетай!»

Калі вы падпісаліся на газету «Звязда» ці на газету «Літаратура і мастацтва» на II квартал або на I паўгоддзе 2025 года — запатрабуйце картку ўдзельніка, выразаўшы яе і даслаўшы да 24 красавіка 2025 года ў рэдакцыю на адрас: 220013, г. Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10а.

Сярод падпісчыкаў будучы разыграны два парнікі «Востраў камфорту» «Бабулін парнічок» і суперпрыз — цяпляца Green Apple GA-House-3x-frame B0063899. Вынікі будучы апублікаваны ў газеце да 2 мая 2025 года. Прызны можна будзе атрымаць да 30 чэрвеня 2025 года пры падачы квітанняў аб падпісцы на «Звязду» або «Літаратуру і мастацтва» на II квартал ці на I паўгоддзе 2025 года. Пасля 30 чэрвеня 2025 года выдача прызоў спыняецца і прэтэнзіі ад падпісчыкаў не прымаюцца. Умовы рэкламнай гульні чытайце ў № 42 «Звязды» ад 1 сакавіка 2025 года.

Тэлефоны для даведак: (017) 271-12-94, 311-17-40.

Картка ўдзельніка — падпісчыка «Звязды» або «ЛіМ» на II квартал або на I паўгоддзе 2025 года

Прозвішча, імя, імя па бацьку _____

Падпіска аформлена і аплачана ў _____ на II квартал або на I паўгоддзе 2025 года

Жатні адрас і тэлефон _____ (абавязкова) _____ (адрас злучэння сувязі) _____ (індэкс)

Удачы ў розыгрышы!

зваротная сувязь

На розны густ

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухачаў літаратурна-мастацкія і пазнавальныя перадачы.

Пра жыццёвы і творчы шлях Францішка Багушэвіча пойдзе размова ў чарговым выпуску аўтарскай праграмы Навума Гальпяровіча «Нам засталася спадчына», госцем якой стане літаратуразнавец, кандыдат філалагічных навук Ігар Шаладонаў.

У праграме «Прачулым радком» у выхадныя — вершы Артура Вольскага.

У «Літаратурнай анталогіі» па буднях — старонкі рамана Маргарэт Мітчэл «Знесеныя ветрам». У «Радыёбібліятэцы» — твор Эрыха Марыі Рэмарка «Трыумфальная арка». Выканаўца —

заслужаны артыст Беларусі Уладзімір Рагаўцоў.

Па суботах выходзіць перадача «Літаратурныя гісторыі», дзе гучаць аповяданні беларускіх і замежных аўтараў.

Юным прыхільнікам мастацкага вясчання прапануецца з панядзелка да пятніцы ў межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя» чытанне кнігі Раісы Баравіковай «Свята ў хату». Штогучар у 21.00 «Вячэрняя казка» для маленчкіх.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ». У праграме магчымы змены.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

21 сакавіка — у Тэатр паэзіі пры Цэнтральнай бібліятэцы імя Я. Купалы (вул. В. Харужай, 16) на паэтычна-музычную імпрэзу, прысвечаную Міжнароднаму дню паэзіі. Пачатак у 14.00.

24 сакавіка — на творчую сустрэчу з Уладзімірам Мазго і Аленай Басікірскай у Цэнтральную раённую бібліятэку г. Лепеля. Пачатак у 10.30.

24 сакавіка — на творчую сустрэчу Міхася Пазнякова з курсантамі Інстытута пагранічнай службы. Пачатак у 15.30.

25 сакавіка — у літаратурны клуб «Азарэнне» пры бібліятэцы № 5 (вул. Казлова, 2) на паэтычны чытанні «Шматграннасць каханя». Пачатак у 17.30.

25 сакавіка — у СШ № 225 (праезд Універсітэцкі, 5) на квест-гульні Валянціны Драбышэўскай «У пошуках суперсябра К». Пачатак у 11.30.

25 сакавіка — у Мемарыяльную залу Дома літаратара (вул. Фрунзэ, 5 — 226) на ўрок мужнасці Валянціны Драбышэўскай для вучняў СШ № 134 г. Мінска. Пачатак у 13.00.

25 сакавіка — у бібліятэку № 13 (вул. Народная, 43а) на квест-гульні Валянціны Драбышэўскай. Пачатак у 10.00.

25 сакавіка — у літаратурны клуб «Шчырасць» пры публічнай бібліятэцы № 22 (вул. Я. Чачота, 23) на творчую сустрэчу з Вадзімам Баравіком. Пачатак у 16.00.

26 сакавіка — у Нацыянальную бібліятэку Беларусі (зала беларускай літаратуры) на творчую сустрэчу з Васілём Шырко ў рамках праекта «20 пытанняў пісьменніку». Пачатак у 16.00.

26 сакавіка — у Мінскі гарадскі тэатр паэзіі пры Цэнтральнай бібліятэцы імя Я. Купалы (вул. В. Харужай, 16) на паэтычную імпрэзу «Настаўнік, выхавай вучня», прысвечаную творчасці Анатоля Аўруціна і Алены Крыклівец. Пачатак у 17.30.

28 сакавіка — у бібліятэку № 5 (вул. Казлова, 2) на патрыястычны арт-праект «Прыпынак — Плошча Памяці» па кнізе В. Драбышэўскай «Любіна сукенка». Пачатак у 12.00.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі: Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:

Алесь Бадак
Дзяніс Барскоў
Вольга Дадзіёмава
Алесь Марціновіч

Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviadzda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviadzda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
адказны сакратар — 377-99-73
аддзел крытыкі і бібліяграфіі;
прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Вольга Аляксандраўна АНУФРЫЕВА
Нумар падпісаны ў друку 20.03.2025 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 741

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку» ЛП № 3820000007667 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэкс 220013
Заказ — 527
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукпісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэцензуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

